

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА
ГЕОГРАФІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА КРАЇНОЗНАВСТВА ТА ТУРИЗМУ

**МІЖНАРОДНИЙ МЕДИЧНИЙ ТУРИЗМ: ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ
ЗАРУБІЖНОГО ДОСВІДУ ДЛЯ УКРАЇНИ**

за спеціальністю: 242 Туризм
галузь знань: 24 Сфера обслуговування
за освітньо-професійною програмою «Туризм»
на здобуття освітнього ступеню: Бакалавра

Кваліфікаційна робота бакалавра
студентки заочної форми навчання
Раджпут Аіша Джавід

Науковий керівник:
д.геогр.н, доц. Михайленко Т.І

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ МЕДИЧНОГО Й ОЗДОРОВЧОГО ТУРИЗМУ.....	6
1.1. Поняття і класифікація медичного та оздоровчого туризму.....	6
1.2. Теоретичні концепції розвитку медичного та оздоровчого туризму...	12
1.3. Методи дослідження у сфері медичного та оздоровчого туризму...	20
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СВІТОВОГО ДОСВІДУ РОЗВИТКУ МЕДИЧНОГО ТУРИЗМУ.....	22
2.1. Особливості організації медичного туризму в провідних країнах світу.....	22
2.2. Інновації та сучасні технології у світовій практиці медичного туризму.....	26
2.3. Міжнародні моделі медичного туризму: переваги та недоліки.....	29
2.4. Сучасний стан світового ринку медичного та оздоровчого туризму...	34
РОЗДІЛ 3. ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ СВІТОВОГО ДОСВІДУ РОЗВИТКУ МЕДИЧНОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ.....	38
3.1. Характеристика розвитку медичного туризму України.....	38
3.2. Рекомендована модель розвитку медичного туризму в Україні.....	42
3.3. Можливості адаптації міжнародного досвіду розвитку медичного оздоровчого туризму в українських реаліях.....	45
3.4. Просування медичного туризму на державному рівні.....	49
ВИСНОВКИ.....	53
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	55
ДОДАТКИ.....	62

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Медичний та оздоровчий туризм сьогодні швидко перетворюється на одну з найдинамічніших сфер економіки, поєднуючи розвиток медицини та туристичної індустрії водночас. Люди дедалі частіше обирають не лише доступне лікування, а й високоякісні послуги за кордоном, де можна пройти сучасні процедури, скористатися інноваційними методами відновлення та отримати медичні технології, яких інколи бракує вдома. Розвиток телемедицини та цифрових платформ дозволяє пацієнтам консультиватися з лікарями дистанційно, планувати поїздки та отримувати медичну допомогу максимально зручно, що відкриває нові можливості для держав, які прагнуть конкурувати на світовому ринку медичних послуг.

Для України цей напрям має особливу перспективу. У нас є сучасні клініки, новітнє обладнання та природні ресурси, що сприяють лікуванню та відновленню – мінеральні води, лікувальні грязі, а також унікальний клімат Карпат і узбережжя Чорного моря. Водночас розвиток медичного туризму ускладнюється певними проблемами: війна вплинула на безпеку та стан інфраструктури, законодавство ще не врегульовує цю сферу належним чином, медичні заклади та туристичні компанії часто працюють окремо, а цифрові технології застосовуються не завжди ефективно.

Саме тому так важливо досліджувати шляхи розвитку медичного туризму в Україні. Це питання стосується не лише економіки – правильно організований напрям допоможе підвищити рівень медичних послуг, залучити іноземні інвестиції, створити нові робочі місця та зміцнити імідж України як країни, де сучасна медицина гармонійно поєднується з природними ресурсами для оздоровлення.

Отже, актуальність цього дослідження полягає в необхідності визначити перспективні напрями розвитку галузі, адаптувати перевірені міжнародні практики до наших реалій та створити комплексний підхід, який

допоможе Україні стати не лише привабливим туристичним напрямом, а й серйозним гравцем на світовому ринку медичних послуг. Це питання сьогодні має велике практичне значення, бо від того, наскільки ефективно його вирішимо, залежить не лише економіка, а й загальний рівень здоров'я та соціальний розвиток країни.

Стан дослідження проблеми. Проблемою розвитку медичного та оздоровчого туризму в міжнародній науковій літературі займалися такі дослідники: Alemneh A., Kebede D. D., Laekeslase N. S., Medina A., Béland D., Zarzeczny A., Cavorska V., Farrukh M., Shahzad M., Sajid M., Gholipour H. F., Gu D. Humbatova., Horowitz M.D., Rosensweig J.A., Irene K., Javaid M., Khoshimov A., Karimova S., Koshta H., Kunytskyi V., Latief A., McCartney G., Pankiv N., Quintela J. A., Costa C., Correia A., Sheikh Najam Mu Sahar, Tashtayeva S., Theil N., Uula M. M., Zhong L.

В Україні проблему розвитку медичного та оздоровчого туризму досліджували такі автори: Борисова О. В., Булхакова Н. П., Долинська О. С., Дудник І. В., Федорченко Н. В., Фокін С. О., Гапоненко Г. І., Гарбар Г. А., Гладкий О. В., Гуца Т. К., Кілківник В. С., Кліймович К. Р., Коцан Н. В., Коцан Р. В., Крупенна І. А., Мартиюк У. П., Михайліченко Г. І., Мороз С. О., Никига О. С., Москвяк Я. В., Румянцева І. В., Сайчук В. І., Устименко Л. В., Яворська О. В., Яворська В. В.

Метою дослідження є визначення напрямів розвитку медичного та оздоровчого туризму в Україні з урахуванням міжнародного досвіду та ресурсного потенціалу країни.

Для досягнення поставленої мети визначено такі **завдання**:

- Дослідити поняття, сутність і класифікацію медичного та оздоровчого туризму;
- Проаналізувати світовий досвід організації медичного туризму та сучасні технології у цій сфері;
- дослідити можливості адаптації міжнародних моделей розвитку медичного туризму в Україні;

—Розробити рекомендації щодо розвитку та просування медичного туризму в українських реаліях.

Об’єкт дослідження є медичний та оздоровчий туризм в Україні як складова частина туристичної та медичної сфер, включно з організаційними, економічними та соціальними аспектами його розвитку.

Предмет дослідження є розвиток медичного та оздоровчого туризму в Україні з урахуванням міжнародного досвіду.

Методологія дослідження. Дослідження базується на теоретичному аналізі наукових вітчизняних та зарубіжних джерел, який включав вивчення публікацій, статей, міжнародних даних з теми медичного та оздоровчого туризму. Такий підхід дозволив узагальнити сучасні тенденції розвитку туризму, визначити моделі організації туризму в різних країнах та ключові фактори, що впливають на ефективність медичного туризму.

Методика дослідження ґрунтувалася на системному та порівняльному аналізі наукових даних, що забезпечило комплексне розуміння проблеми та дало можливість сформулювати рекомендації щодо застосування міжнародного досвіду в Україні.

Структура роботи складається з вступу, трьох розділів, висновку та списку використаних джерел.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ МЕДИЧНОГО Й ОЗДОРОВЧОГО ТУРИЗМУ

1.1. Поняття і класифікація медичного та оздоровчого туризму

Сьогодні, коли ритм життя стає дедалі швидшим, а стрес фактично перетворився на постійного супутника людини, питання здоров'я набуває особливого значення. Більшість людей починають замислюватися не тільки над тим, як вилікувати вже існуючі захворювання, а й над тим, як запобігти їм, підтримати хорошу фізичну форму, зберегти емоційну рівновагу та загалом покращити якість свого життя. У зв'язку з цим медичний та оздоровчий туризм останнім часом розвиваються досить активно й поступово стають помітною складовою світового туристичного ринку.

Сучасний світ виділяє два основні підходи до оздоровчого туризму – західний і східний. Західна модель більше орієнтована на технології, стандартизацію та медикалізацію, робить акцент на спа- і термальних курортах, фізіотерапії, бальнеотерапії та кліматотерапії, а також на профілактиці, зміні способу життя, зниженні стресу та надання преміальних послуг. Східна модель ґрунтується на традиційній медицині, духовних і холістичних практиках, таких як йога, медитація, акупунктура, траволікування, апітерапія і дієтотерапія. Вона підкреслює гармонію тіла, розуму та духу, зберігає культурні традиції та робить оздоровчі послуги доступними для більш широкого кола туристів.

Сьогодні дедалі популярнішими стають гібридні моделі, що поєднують східні традиційні практики із західними спа- та велнес-центрами, що свідчить про глобалізацію оздоровчого туризму [23, с. 405].

В Україні цей напрям туризму теж розвивається, хоча в законі України «Про туризм» немає чіткого визначення, його розглядають у рамках санаторно-курортної системи, використовуючи терміни «медичний»,

«лікувальний», «санаторно-курортний» або «оздоровчий туризм». У міжнародній літературі поширені поняття health tourism, medical tourism, wellness & spa tourism, що відображає схожі тенденції розвитку. Відсутність єдиного визначення ускладнює оцінку обсягів туристичних потоків, планування інфраструктури та створення програм підтримки [26, с. 3].

Подорожі тепер сприймаються не лише як можливість відпочити чи змінити обстановку. Для багатьох це спосіб відновити сили, пройти обстеження, отримати необхідне лікування або просто приділити час собі – своєму фізичному стану та внутрішньому балансу. Саме тому медичний і оздоровчий туризм часто розглядають поряд, адже обидва напрями пов'язані з турботою про здоров'я. Водночас між ними є відмінності – як у цілях поїздки, так і в характері послуг та організації процесу.

У наукових дослідженнях ці поняття інколи вживаються як близькі за змістом, а подекуди навіть ототожнюються, що створює певну плутанину. Тому доцільно детальніше зупинитися на їх тлумаченні, проаналізувати різні підходи та визначити, у чому саме полягають їхні спільні й відмінні риси.

Поняття медичного туризму в міжнародних дослідженнях зазвичай пов'язується з переміщенням пацієнтів через державні кордони з метою отримання медичних послуг. Так, OECD визначає його як пересування споживачів за межі країни проживання для отримання медичної допомоги різного рівня складності. Всесвітня туристична організація розглядає медичний туризм як вид туристичної діяльності, що поєднує використання медичних ресурсів із можливістю відпочинку. M.D. Horowitz та J.A. Rosensweig підкреслюють економічну складову явища, акцентуючи на отриманні якісних медичних послуг за нижчими цінами та зі скороченням часу очікування [10].

M.M. Bookman і K. Bookman трактують медичний туризм як інтеграцію двох секторів – охорони здоров'я та туризму. Association of Medical Tourism також наголошує на міждержавному характері таких поїздок і збереженні високих стандартів обслуговування [20, с. 59].

В Україні медичний туризм тлумачать дещо інакше. Наприклад, Гапоненко Г.І. зазначає, що медичний туризм є важливою частиною внутрішнього та міжнародного ринку туристичних послуг і в вузькому розумінні означає переміщення пацієнтів у місця, де вони можуть отримати лікування, реабілітацію та відпочинок [33, с. 85].

Михайліченко Г.І. під медичним туризмом розумів поїздки пацієнтів за межі місця постійного проживання з метою отримання медичної допомоги, що поєднується з лікуванням, діагностикою, профілактикою захворювань, а також організацією відпочинку й оздоровчих послуг [48]. Таким чином, медичний туризм поєднує медичні послуги з умовами, які сприяють відновленню фізичного та психоемоційного стану людини, забезпечуючи комплексний підхід до здоров'я і благополуччя пацієнта.

Москвяк Я. визначає медичний туризм як особливий вид туристичної діяльності, який поєднує надання медичних послуг із туристичними послугами та орієнтується на потреби пацієнтів, які подорожують з метою лікування або реабілітації. Вона підкреслює, що такий туризм відрізняється від класичного оздоровчого чи курортного, оскільки передбачає безпосереднє медичне втручання та професійну підтримку спеціалістів у закладах охорони здоров'я. Формування туристичного продукту в медичному туризмі, за її спостереженням, включає комплексний підхід, коли послуги з лікування та оздоровлення поєднуються з організацією проживання, транспорту та дозвілля пацієнта [52, с. 137].

Порівнюючи український та закордонний підхід до визначення медичного туризму, можна помітити деякі важливі відмінності. Зарубіжні науковці та організації зазвичай підкреслюють міжнародний аспект цього явища, тобто переміщення людей через кордони з метою отримання медичних послуг. Вони звертають увагу на економічну вигоду, доступність послуг і скорочення часу очікування процедур.

В Україні ж більше акцентують на внутрішньому аспекті медичного туризму – на поєднанні лікувально-оздоровчих процедур з туристичними

послугами в межах країни. Йдеться про санаторії, курорти, реабілітаційні центри, де люди отримують медичну допомогу і одночасно можуть відпочити. Тобто закордонні визначення універсальні й підходять для будь-якої країни, а українські відображають особливості нашої системи охорони здоров'я та туристичної інфраструктури.

Для цього дослідження ми вирішили взяти за основу визначення, запропоноване Я. Москвяк, бо воно найбільш комплексно показує суть медичного туризму. Воно враховує, що це не просто поїздка за лікуванням, а ціла організована діяльність, яка поєднує медичні та туристичні послуги, організацію проживання, транспорту та дозвілля пацієнта. Таке визначення дозволяє аналізувати медичний туризм у практичному плані, зважаючи на потреби людей, які подорожують з метою лікування або реабілітації, і водночас підходить для аналізу розвитку цієї сфери в Україні.

Водночас, поряд із медичним туризмом, у наукових дослідженнях широко розглядається і поняття оздоровчого туризму, яке має дещо інший зміст і спрямування. Загалом оздоровчий туризм визначають як особливу форму туристичних подорожей, основною метою яких є збереження або покращення фізичного, психічного та емоційного стану людини.

На відміну від медичного туризму, що орієнтований передусім на лікування захворювань, проведення діагностичних процедур та медичних втручань, оздоровчий туризм має переважно профілактичний характер і ґрунтується на цілісному, або холістичному, підході до здоров'я. Його ключовим завданням є відновлення життєвих ресурсів організму, попередження можливих захворювань і формування стійкої мотивації до здорового способу життя [26, с. 2]

Подібне трактування оздоровчого туризму можна знайти й у працях сучасних науковців. Так, М. Б. Пальчук у своїх дослідженнях розглядає його як одну зі складових туристичної індустрії, що поєднує відпочинок із системою оздоровчих і профілактичних заходів. Автор звертає увагу на те, що такий вид туризму базується на використанні природних лікувальних

ресурсів, спеціально підібраних процедур та відповідної інфраструктури, які в сукупності сприяють зміцненню здоров'я людини та підвищенню якості її життя [55, с. 168].

За даними Global Wellness Institute, оздоровчий туризм охоплює поїздки, пов'язані з прагненням людини підтримувати або підвищувати власне благополуччя. Під благополуччям тут розуміють не лише фізичне здоров'я, а й психічну рівновагу, емоційну стабільність, соціальні зв'язки та навіть духовний розвиток. Тобто такий туризм виходить далеко за рамки звичайного відпочинку і стає свідомим процесом, який допомагає відновитися та розвиватися особистісно.

Цей підхід добре узгоджується з тим, як сучасні дослідники розглядають оздоровчий туризм. Його головна мета – не лікування хвороб, як у медичному туризмі, а профілактика та загальне покращення стану людини. І хоча обидва напрямки пов'язані зі здоров'ям, підхід тут інший: більше уваги приділяється способу життя, емоційній стабільності та фізичній активності.

Зарубіжні науковці розглядають оздоровчий туризм досить широко і підкреслюють його комплексний, або холістичний, характер. Зокрема, Bushell R. та Sheldon P. зазначають, що йдеться не лише про фізичне здоров'я, а й про духовний розвиток, внутрішню гармонію та зв'язок із природою чи суспільством. Carrera P. та Bridges J. визначають його як організовані подорожі, спрямовані на підтримку або відновлення психічного й фізичного благополуччя. Інші дослідники, зокрема Chen J. і Prebensen N., додають, що до оздоровчого туризму можуть входити фізичні вправи, догляд за тілом, здорове харчування, медитація та різні освітні практики [11].

Якщо порівняти ці підходи з українськими, можна побачити певну різницю. В іноземних дослідженнях акцент робиться на загальному стилі життя та внутрішньому балансі людини. В Україні ж більше уваги приділяють практичній складовій: санаторно-курортним закладам, мінеральним водам, лікувальним грязям, кліматичним ресурсам і програмам

реабілітації. Проте в обох випадках мета залишається спільною – зміцнення здоров'я та підвищення якості життя.

Сьогодні медичний і оздоровчий туризм розглядають як два окремі, але пов'язані між собою напрями. Медичний туризм передбачає поїздки з метою лікування, проходження діагностики, хірургічних втручань, стоматологічних чи інших спеціалізованих процедур. Оздоровчий туризм має інший акцент – профілактику, відновлення сил і підтримку фізичного та психоемоційного стану. Тут використовуються як традиційні методи (йога, траволікування), так і сучасні практики – спа-процедури, медитація, дієтотерапія, фізична активність.

Серед напрямів оздоровчого туризму виділяють кілька ключових. Санаторно-курортний туризм допомагає відновлювати сили після хвороб завдяки бальнеологічним процедурам, лікувальним грязям і кліматотерапії. Велнес-туризм, що виник у США в 1959 році завдяки Х. Л. Данну, спрямований на підтримку фізичного й психічного здоров'я через активний відпочинок, спорт і регулярні тренування. Його завдання – не лише профілактика хвороб і уповільнення старіння, а й гармонія тіла, психіки та душі [32, с. 5; 60, с. 51].

SPA-туризм поєднує відновлювальні процедури, релаксацію і догляд за тілом. Сам термін SPA має два походження: перше – від назви бельгійського курорту Spa, відомого мінеральними джерелами ще за часів римлян; друге – від латинського *Sanitas per aquam*, що означає «здоров'я через воду».

Сьогодні SPA-туризм розглядають як комплексний підхід до оздоровлення, який використовує природні ресурси та додаткові процедури для підтримки фізичного, психічного й емоційного стану людини [35, с. 93]. На основі аналізу визначень можна виділити ключові напрями, які схематично подано на рис. 1.1.

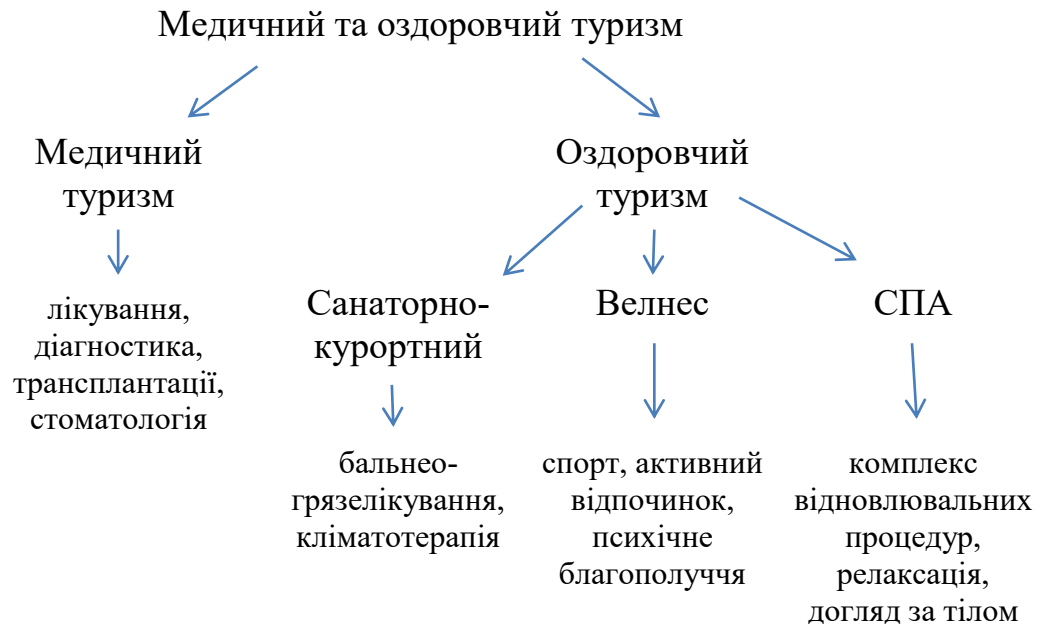

Рис.1.1. Класифікація напрямів медичного та оздоровчого туризму [складено автором за 26, 55,60]

Отже, медичний і оздоровчий туризм – це два взаємопов’язані напрями, що відрізняються цілями та підходами. Медичний туризм орієнтований на лікування та медичні процедури, тоді як оздоровчий – на профілактику, відновлення та загальне зміцнення здоров’я. Незважаючи на різницю, обидва напрямки тісно переплітаються і разом формують сучасну структуру лікувально-оздоровчого туризму, що має значний потенціал для розвитку та задоволення потреб туристів у сфері здоров’я й благополуччя.

1.2. Теоретичні концепції розвитку медичного та оздоровчого туризму

Розвиток медичного та оздоровчого туризму в сучасних умовах доцільно розглядати крізь призму теоретичних концепцій, які пояснюють не лише економічні механізми функціонування цієї сфери, а й соціальні, культурні та психологічні чинники, що визначають мотивацію споживачів і характер туристичних практик. На відміну від традиційного розуміння туризму як форми відпочинку, медичний і wellness-туризм ґрунтуються на

ідеї цілісного підходу до людини, де здоров'я трактується як поєднання фізичного стану, психоемоційної рівноваги та соціального благополуччя. Саме тому в теоретичних моделях розвитку цієї галузі дедалі частіше простежується зміщення акценту з лікування хвороб на профілактику, підтримання якості життя та формування здорового способу життя.

Важливе місце в теоретичному осмисленні медичного та оздоровчого туризму посідає міжкультурний і соціокультурний підхід, адже уявлення про здоров'я, тілесність, хворобу й процес лікування значною мірою залежать від культурного контексту. Національні традиції, релігійні переконання, соціальні норми та цінності впливають на вибір туристами як дестинацій, так і конкретних форм оздоровлення чи лікування. Для одних споживачів визначальними є високий рівень медичних технологій, міжнародна акредитація клінік і стандарти безпеки, тоді як для інших ключового значення набувають духовні практики, атмосфера культурної автентичності та можливість досягнення внутрішньої гармонії. У цьому контексті wellness-туризм інтегрує елементи йоги, аюрведи, медитації, традиційної східної медицини та інших практик, які мають глибоке філософське підґрунтя й відповідають світоглядним запитам певних соціальних груп.

Теоретичні концепції розвитку wellness-туризму також спираються на психологічні підходи, відповідно до яких оздоровлення розглядається не лише як фізичний процес, а як емоційний і ментальний досвід. Прагнення зменшити рівень стресу, відновити психоемоційну рівновагу, знайти відчуття сенсу та внутрішнього комфорту стає однією з провідних мотивацій подорожей. Це зумовлює формування туристичних продуктів, орієнтованих на індивідуальні потреби, самопізнання та особистісний розвиток, що відрізняє сучасний wellness-туризм від традиційних форм рекреації.

Окремого теоретичного осмислення потребує медичний туризм, який пов'язаний із транснаціональним переміщенням пацієнтів і функціонує в умовах різних правових, етичних і культурних систем. У цьому контексті важливими стають концепції, що акцентують увагу на проблемах

інформованої згоди, безпеки пацієнтів, комунікаційних бар'єрів та культурної компетентності медичного персоналу. Теоретичні підходи до розвитку медичного туризму підкреслюють необхідність довіри між пацієнтом і надавачем послуг, прозорості інформації та адаптації медичних сервісів до культурних особливостей іноземних пацієнтів.

Загалом теоретичні концепції розвитку медичного та оздоровчого туризму відображають його багатовимірний характер і демонструють, що ефективне функціонування цієї сфери неможливе без урахування соціокультурних, психологічних і ціннісних чинників. Саме поєднання медичних технологій, культурної чутливості та орієнтації на благополуччя людини формує сучасну модель розвитку медичного й wellness-туризму та визначає перспективи його подальшої еволюції [1, с. 40].

Медичний та оздоровчий туризм має глибокі історичні корені і протягом століть розвивався як одна з найдавніших форм подорожей з метою підтримки здоров'я. Його витoki можна простежити ще в Стародавній Індії, Єгипті та Китаї, де застосовували аюрведичні практики, косметичні та медичні процедури. У Стародавній Греції та Римі популярними були бані та термальні купальні, а перші згадки про лікувальні води SPA датуються приблизно 1700 роком до н.е. Згодом розвиток термалізму продовжувався, особливо у Середньовіччі та в XIX–XX століттях.

Сучасний медичний та оздоровчий туризм включає медичні, спа- та wellness-послуги, які спрямовані не тільки на лікування, а й на профілактику, відновлення та підтримку фізичного, психологічного та духовного благополуччя людини. Основою розвитку цієї сфери є холістичний підхід до здоров'я, коли увага приділяється підвищенню якості життя та загального добробуту. Wellness-туризм, зокрема, орієнтований на здорових людей і включає спа-процедури, активний відпочинок, йогу та духовні практики [19, с. 4].

Розвиток медичного туризму зумовлений соціальними, демографічними та економічними факторами. Збільшення кількості людей

похилого віку, високий рівень доходів певних поколінь, а також потреба у зниженні стресу та профілактиці захворювань спонукають людей шукати послуги, що підтримують фізичне і психічне здоров'я. Важливим аспектом є й міжнародне переміщення пацієнтів для отримання медичних послуг, наприклад хірургічних або косметичних процедур, що часто поєднується з відпочинком.

Сьогодні медичний туризм є частиною глобальної конкуренції між національними економіками та одним із ключових елементів економіки, орієнтованої на сервіс. У Європі його розглядають як частину нової концепції охорони здоров'я з принципом «Пацієнти без кордонів». У 2008 році ЄС ухвалив директиву про права пацієнтів у транскордонному доступі до медичних послуг, що створює умови для більш інтегрованої системи охорони здоров'я.

Наукова спільнота активно досліджує цю сферу. Так, з 2007 року існує Асоціація медичного туризму (Західний Палм-Біч, Флорида), а в Сан-Антоніо (Техас) функціонує Центр дослідження медичного туризму під керівництвом Девіда Г. Веквіста, який аналізує практику та ефективність міжнародних поїздок пацієнтів.

Оскільки кількість закладів, що прагнуть зайняти місце на ринку медичного туризму, зростає, особливо важливим стає контроль якості медичних послуг для іноземних пацієнтів. Ключовим фактором вибору лікарні чи клініки є наявність міжнародної акредитації. Серед відомих систем – Joint Commission International (JCI), Trent Accreditation Scheme, Australian Council for Healthcare Standards International (ACHSI) та Canadian Council on Health Services Regulation (CCHSA). Особливою популярністю користується система JCI, яку часто називають «золотим стандартом охорони здоров'я». Вона підтверджує високий рівень обслуговування, безпеку пацієнтів, сучасні методи лікування та ефективне управління установою [45, с. 16].

Поряд із формальними механізмами контролю якості та міжнародної акредитації, у теорії розвитку медичного та оздоровчого туризму важливе

місце посідають концепції, що ґрунтуються на цілісному розумінні здоров'я людини.

Холістичний підхід до здоров'я нині вважається однією з основних концепцій у розвитку медичного та оздоровчого туризму. Суть його полягає в комплексному сприйнятті людини: увага приділяється не лише фізичному стану, а й психічному, соціальному та духовному благополуччю. Здоров'я розглядають як цілісну систему, де всі аспекти життя взаємопов'язані, і порушення рівноваги в одній сфері може негативно вплинути на інші. Саме з цієї ідеї виникають численні сучасні wellness-програми, спа-процедури та інші оздоровчі практики, які пропонуються туристам.

Концепція холізму бере свій початок ще у філософських ідеях початку ХХ століття, де акцент робився на цілісному розумінні природи та людини. Слово «холізм» походить від грецького *holos*, що означає «цілий». У медицині цей підхід означає врахування всіх чинників, які впливають на здоров'я людини. Науковці виділяють кілька ключових принципів холістичного підходу: цілісність організму, баланс тіла, розуму та емоцій, врахування соціального та культурного контексту, профілактику захворювань, співпрацю між пацієнтом і фахівцями, довгострокову перспективу та екологічність.

На практиці холістичний підхід реалізується через різноманітні оздоровчі методики. Це йога, медитація, арттерапія, детокс-програми, спа-процедури, правильне харчування, фізичні вправи та активний відпочинок. Вони допомагають зменшити стрес, підтримувати фізичну форму, відновлювати психоемоційний баланс і сприяти духовному розвитку [53, с. 99].

Інтегративний підхід до здоров'я виник як логічне продовження ідеї холістичного підходу і нині широко використовується у сфері медичного та wellness-туризму. Його головна ідея полягає в поєднанні традиційної медицини з перевіреними альтернативними методами оздоровлення. Це

дозволяє одночасно враховувати фізичний, психічний і духовний стан людини, а також особливості її способу життя та індивідуальні потреби.

Інтегративна медицина не обмежується лише лікуванням симптомів. Вона спрямована на пошук причин хвороб та комплексну підтримку організму. У практиці цього підходу застосовуються різні додаткові методи – акупунктура, фітотерапія, масаж, медитація, йога, корекція харчування та інші практики самодопомоги. Завдяки цьому люди можуть не тільки лікувати конкретні проблеми зі здоров'ям, а й покращувати загальний стан організму, відновлювати психоемоційний баланс та підтримувати духовний розвиток.

Ще однією важливою особливістю інтегративного підходу є орієнтація на самого пацієнта. Людина стає активним учасником власного оздоровлення, а лікар чи фахівець виступає радником і партнером, допомагаючи підібрати методи лікування та оздоровлення, які найкраще відповідають потребам та цінностям пацієнта. Це дає змогу не тільки підвищити ефективність лікування, а й покращити якість життя та подовжити активний і здоровий період.

Саме на базі інтегративного підходу формуються багато сучасних програм у сфері wellness та медичного туризму. Люди обирають такі центри й клініки, де можна поєднати лікування, відпочинок і профілактику, і отримати комплексний догляд з урахуванням усіх аспектів свого фізичного, психічного та духовного здоров'я [24, с. 45].

У процесі реалізації таких комплексних програм дедалі більшого значення набуває врахування культурних, соціальних і релігійних особливостей споживачів оздоровчих послуг. Саме тому важливим складником розвитку wellness-туризму стає міжкультурний та соціокультурний аспект. Міжкультурний та соціокультурний аспект у розвитку wellness-туризму проявляється через взаємодію національних, культурних і релігійних традицій із сучасними оздоровчими практиками. Wellness поєднує східні духовні методики з новітніми технологіями, традиційні оздоровчі підходи та сучасні досягнення у дієтології,

косметології, фізіології та біомеханіці, приділяючи особливу увагу індивідуальним потребам кожного. Однією з найпопулярніших практик є йога, яка в індійській культурі включає комплекс духовних, психічних і фізичних вправ, спрямованих на гармонізацію психофізіологічного стану та досягнення внутрішньої рівноваги. Кундаліні-йога, заснована на тантричних практиках, допомагає людині усвідомити ілюзорність зовнішніх обставин, звільнитися від стереотипів і досягти духовної гармонії через медитацію та соціальне самовідчуження. Практика йоги у wellness-туризмі спрямована на зниження стресу та зміцнення психоемоційного стану, що стало підґрунтям для розвитку йоготерапії, яка використовує асани та медитативні техніки для оздоровлення організму.

Також у wellness активно застосовується аюрведа – традиційна індійська система медицини, що включає дієтичне харчування, масаж із маслами, лікувальні трави та водні процедури. Масаж із маслами сприймається як цілісна процедура, що допомагає зняти напруження м'язів, полегшити біль і сприяє омолодженню, при цьому важливо, щоб його проводили кваліфіковані фахівці з урахуванням регіональних традицій виконання та складу масел. Дзен-буддизм, особливо практика «дзен», інтегрується у wellness через медитації та різноманітні мистецькі практики – від ікебани й чайних церемоній до бойових мистецтв, живопису, поезії, архітектури та садово-паркового мистецтва. Основна мета цих практик – перебування в моменті «тут і зараз», розвиток інтуїції та здатності гармонійно взаємодіяти із навколишнім світом, що позитивно впливає на психоемоційне відновлення людини.

Велике значення у формуванні сучасних напрямів wellness-туризму мають субкультури. Рух «хіпі» став символом духовного пошуку, свободи, креативності та неприйняття загальноприйнятих норм, що вплинуло на розвиток туристичних практик, спрямованих на самовираження та психоемоційне відновлення. Подібні тенденції відзначаються і серед растаманів та фріків, де туристи шукають творчість, духовний розвиток і

беруть участь у фестивалях або комунальних проектах. Наприклад, фестиваль «Burning Man» демонструє принципи радикального самовираження, самодостатності, декомодифікації та перебування «тут і зараз». Ці практики стали підґрунтям для формування креативно-розвивального туризму, який стимулює розвиток творчих та духовних аспектів особистості.

Ще одним сучасним напрямом є духовно-езотеричний туризм, що базується на освоєнні релігійних і духовних практик, таких як йога, кундаліні, дзен-буддизм та синтоїзм. Головними DESTИНАЦІЯМИ цього туризму є індійські ашрами в Гоа, тибетські монастирі в Китаї та синтоїстські храми в Японії. Креативно-розвивальний і духовно-езотеричний туризм разом формують комплексний підхід до wellness, враховують культурні, релігійні та субкультурні традиції і впливають на фізичне та психоемоційне здоров'я туристів. Вивчення таких традицій і використання їх у туризмі дає можливість розробляти нові інноваційні форми подорожей, які орієнтовані на всебічний саморозвиток і духовне вдосконалення людини [62, с. 96].

Аналіз різних підходів до медичного та wellness-туризму показує, що обидва напрямки зосереджені на цілісному розумінні здоров'я. Фізичний стан, психоемоційна рівновага, соціальні стосунки та духовний розвиток сприймаються як взаємопов'язані частини загального благополуччя. І медичний, і wellness-туризм приділяють увагу профілактиці, підтриманню якості життя та формуванню здорових звичок, при цьому враховують психологічні й культурні особливості туристів і їхні мотиви поїздки.

Разом із тим, ці напрями мають свої відмінності. Медичний туризм здебільшого орієнтований на людей, яким потрібна медична допомога, часто з міжнародним компонентом. Тому тут особливо важливі безпека процедур, міжнародна акредитація та культурна чутливість персоналу. Wellness-туризм, навпаки, розрахований на здорових людей і включає різноманітні оздоровчі практики та духовні методики, як-от йога, аюрведа чи медитація. У центрі

уваги – психоемоційне відновлення, самопізнання та гармонія внутрішнього стану.

Отже, сучасні концепції медичного та оздоровчого туризму об'єднує холістичний і інтегративний підходи. Водночас вони відрізняються за типом послуг, потребами туристів і тим, як організовуються оздоровчі програми.

1.3. Методи дослідження у сфері медичного та оздоровчого туризму

Дослідження медичного та оздоровчого туризму потребує комплексного підходу. Воно дозволяє не лише оцінити стан галузі, а й зрозуміти, чому пацієнти обирають певні послуги, а також наскільки ефективно організований процес надання послуг. Для цього використовують різні методи – від загальнонаукових до спеціалізованих, які враховують особливості туристичної діяльності [54, с. 212]

На основі загальних наукових підходів у роботі використовувався емпіричний підхід, який полягав в аналізі наукових джерел і різних практичних матеріалів щодо роботи санаторно-курортних закладів та поведінки споживачів туристичних і оздоровчих послуг. Це дозволило краще зрозуміти загальні тенденції попиту на такі послуги і те, що саме впливає на вибір людей при лікуванні та відпочинку.

Теоретичні методи використовувалися для опрацювання наукових джерел і формування узагальнених висновків [56]. Зокрема, метод синтезу дав можливість поєднати результати різних досліджень і сформулювати цілісне уявлення про сучасний стан та напрями розвитку медичного й оздоровчого туризму.

Метод аналізу, у свою чергу, дозволив розглянути окремі складові цієї сфери та виділити ключові тенденції їх функціонування.

Також застосовувалися логічні прийоми індукції та дедукції. Це допомогло узагальнити окремі спостереження та співвіднести їх із загальними тенденціями розвитку медичного й оздоровчого туризму.

Важливе місце у роботі займає аналіз наукових джерел, який дозволив узагальнити сучасні підходи до дослідження медичного та оздоровчого туризму, а також визначити основні тенденції розвитку галузі в Україні та світі.

Застосовувався метод порівняльного аналізу, який дав змогу зіставити особливості розвитку медичного та оздоровчого туризму в різних регіонах України та визначити найбільш перспективні напрями його розвитку [40].

SWOT-аналіз медичного туризму в Україні, наведений у наукових джерелах, дозволив виділити його сильні сторони (наявність природних ресурсів і кваліфікованих фахівців), слабкі сторони (недостатній рівень інфраструктури та організації), а також можливості та зовнішні загрози, що впливають на подальший розвиток галузі.

Отже, зазначені методи дали можливість розглянути розвиток медичного та оздоровчого туризму з різних боків. Завдяки поєднанню цих підходів вдалося краще зрозуміти, в якому стані перебуває галузь, які в неї є проблеми та які перспективи вона має. У результаті були сформовані узагальнені висновки щодо сучасного розвитку медичного та оздоровчого туризму в Україні.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ СВІТОВОГО ДОСВІДУ РОЗВИТКУ МЕДИЧНОГО ТУРИЗМУ

2.1. Особливості організації медичного туризму в провідних країнах світу

У сучасному світі медичний туризм стає все більш популярним напрямом міжнародного туристичного ринку. Люди подорожують за кордон, щоб отримати лікування, медичну допомогу або пройти оздоровчі процедури. Основними причинами цього є високі ціни на такі послуги, довге очікування лікування та доступність сучасних технологій.

Медичний туризм передбачає поїздку в іншу країну для отримання медичної допомоги, яку неможливо або важко отримати у власній державі. Залежно від мети та обставин поїздки, туристів можна умовно поділити на кілька груп: тих, хто захворів або отримав травму під час відпочинку; людей, які подорожують насамперед для лікування; тих, хто поєднує лікування з відпочинком; а також осіб, які шукають медичну допомогу без зв'язку з туризмом [16, с. 22].

Вибір країни для лікування залежить від доступності таких послуг, професійного рівня лікарів і медичного персоналу, наявності сучасного обладнання. Успішна організація медичного туризму потребує тісної взаємодії між клініками, страховими організаціями та іншими сервісними структурами. Така співпраця дає змогу отримати комплексне обслуговування – від першої консультації до завершення реабілітації [14, с. 878].

Значну роль у розвитку медичного туризму відіграють різні організаційно-управлінські структури. До них належать туристичні компанії, що спеціалізуються на медичних поїздках, посередники, страхові компанії, а також міжнародні асоціації та альянси, наприклад, Асоціація медичного

туризму, Європейський альянс медичного туризму та Міжнародна асоціація медичного туризму.

Крім того, окреме значення мають організації, які акредитують медичні заклади, серед яких Joint Commission International, Canadian Council on Health Services Accreditation, Australian General Practice Accreditation Limited, Council for Health Service Accreditation of Southern Africa, Taiwan Joint Commission on Healthcare Accreditation і CHKS Healthcare Accreditation Quality Unit. Основна мета діяльності цих структур – підтримка міжнародного рівня надання послуг і забезпечення їх високої якості для пацієнтів

До країн, які сьогодні вважаються одними з лідерів у сфері медичного туризму, зазвичай відносять Німеччину, Ізраїль, Південну Корею та Туреччину. Такі позиції вони займають завдяки високому рівню розвитку медицини, якості медичних послуг, використанню сучасних технологій та значній кількості іноземних пацієнтів, які приїжджають туди на лікування.

Однією з провідних країн у цій сфері є Німеччина, де розвиток медичного туризму значною мірою базується на розгалуженій системі курортної інфраструктури, яка включає понад 350 об'єктів. Ця сфера чітко організована і перебуває під контролем держави. Курорти поділяються на різні типи, зокрема бальнеологічні, кліматичні, морські та грязьові, а ефективність їхнього лікування підтверджується науковими дослідженнями та екологічним моніторингом.

Практично на кожному курорті працюють медичні або реабілітаційні заклади. Пацієнти отримують лікування під наглядом лікарів. Це забезпечує поєднання медичних процедур із відпочинком та загальним оздоровленням. Особливістю німецької системи є також спеціалізація курортів залежно від захворювань, наприклад, для лікування проблем опорно-рухового апарату, дихальної чи серцево-судинної системи, шкіри та інших.

Значна частина лікувально-реабілітаційних послуг покривається за рахунок обов'язкового медичного страхування, що робить курортне лікування більш доступним.

Окремо варто відзначити високий рівень якості медичного обслуговування та обов'язкову сертифікацію закладів, що сприяє формуванню довіри як серед місцевих пацієнтів, так і серед іноземних відвідувачів [44, с. 84].

Доцільно розглянути також особливості організації цієї сфери в Ізраїлі. Ізраїль відомий завдяки високому рівню розвитку національної системи охорони здоров'я та відносно нижчій вартості медичних послуг у порівнянні з іншими країнами. Основний потік пацієнтів надходить із держав Східної Європи, країн пострадянського простору та Близького Сходу, що забезпечує стабільний попит на послуги ізраїльських клінік з боку іноземців.

Організаційно ця сфера значною мірою спирається на роботу відділів міжнародних пацієнтів, які функціонують при провідних медичних закладах, зокрема в лікарнях Шиба, Хадасса, Іхілов, Рамбам та інших великих центрах. Вони беруть на себе супровід іноземних пацієнтів і координують увесь процес – від звернення до лікарні до організації лікування та адміністративних процедур.

Водночас варто зазначити, що в Ізраїлі відсутнє окреме законодавче регулювання медичного туризму як самостійної галузі. Робота з іноземними пацієнтами здійснюється в межах загальної системи охорони здоров'я, що фактично означає відсутність єдиного централізованого управління цим напрямом. У результаті кожен медичний заклад самостійно організовує прийом і обслуговування пацієнтів з-за кордону.

Ще однією особливістю є цінова політика. У державних лікарнях вартість послуг для іноземців зазвичай вища, ніж для громадян країни, тоді як у приватному секторі рівень тарифів визначається більш вільно та менш регламентовано державою.

Незважаючи на це, Ізраїль залишається привабливим напрямом завдяки сильній медичній базі та розвиненій мережі спеціалізованих клінік.

Окремо слід відзначити лікування на Мертвому морі. Воно базується на унікальних природних умовах регіону та широко застосовується для

лікування шкірних, респіраторних і ревматологічних захворювань [64, с. 150].

Інший підхід демонструє Південна Корея. В останні роки, значною мірою завдяки підтримці держави, вона зміцнила свої позиції як один із провідних напрямів медичного туризму у світі. Її розвиток базується на високому рівні клінічної медицини, кваліфікації медичного персоналу та активному впровадженні сучасних технологій і новітнього медичного обладнання.

У багатьох провідних клініках використовується модель “one-stop service”, яка передбачає отримання пацієнтом основних медичних послуг в одному закладі. Йдеться про те, що діагностика, консультації, лікування і частина реабілітаційних процедур можуть бути організовані в межах однієї лікарні. Таким чином, це значно економить час і спрощує процес лікування.

У клінічній практиці активно використовуються електронні медичні картки, онлайн-запис на прийом та телемедичні консультації. Завдяки цьому пацієнти можуть отримувати попередню консультацію ще до приїзду в країну та продумати всі необхідні етапи лікування.

Важливим етапом у становленні галузі став 2016 рік, коли уряд затвердив «1-й Комплексний план підтримки розширення системи охорони здоров'я за кордоном та залучення іноземних пацієнтів». Цей документ визначив основні напрями державної політики у сфері медичного туризму та механізми її реалізації. Його метою стало посилення міжнародної присутності національної системи охорони здоров'я, підвищення її конкурентоспроможності, а також створення умов для більш активного залучення іноземних пацієнтів. У результаті таких реформ Південна Корея поступово утвердилася як один із провідних медичних центрів Азії [29].

Важливе місце на ринку медичного туризму займає і Туреччина. За останні двадцять років вона стала одним із пріоритетних напрямків для медичних туристів. Тут пацієнти отримують доступ до сучасних і високоякісних послуг, кваліфікованих фахівців і короткі терміни очікування.

Для координації та просування медичного туризму в Туреччині була створена компанія USHAŞ і запущено платформа «health Türkiye». Вона забезпечує маркетинг і державну підтримку. Завдяки цим ініціативам у 2022 році Туреччину відвідало понад 1,2 мільйона медичних туристів, а лише в першому кварталі 2023 року – понад 746 тисяч [5, с. 40].

Отже, досвід провідних країн свідчить, що ефективність медичного туризму значною мірою визначається тим, наскільки вдало поєднуються медичне лікування, сервіс та комфортні умови.

2.2. Інновації та сучасні технології у світовій практиці медичного туризму

Сьогодні у медичному туризмі все більшого значення набувають сучасні технології та інноваційні підходи, які змінюють не лише організацію медичних послуг, а й загальний досвід пацієнтів. У провідних країнах активно впроваджуються такі методи лікування, як імунотерапія, генетично модифіковані терапії та молекулярна медицина, що особливо актуально у боротьбі з онкологічними захворюваннями. Це дозволяє досягати більш точних результатів лікування та підвищувати його ефективність.

У науковій літературі окремо розрізняють поняття telehealth та telemedicine. Telehealth охоплює ширший спектр цифрових медичних послуг, включаючи дистанційні консультації, інформування пацієнтів і навіть навчальні сервіси. Завдяки цьому людина може попередньо оцінити свій стан здоров'я та підготуватися до лікування. Натомість telemedicine більше зосереджена саме на клінічних послугах, які надаються дистанційно, і часто використовується у процесі підготовки до медичної поїздки або під час післяопераційного супроводу. У поєднанні ці підходи роблять медичний туризм більш зрозумілим і безпечним для пацієнтів.

Сучасні медичні заклади активно інтегрують телемедичні платформи у свою діяльність. Це дає можливість проводити консультації як до початку лікування, так і після нього, а також підтримувати постійний зв'язок між лікарем і пацієнтом. Крім того, родичі пацієнта також можуть отримувати необхідну інформацію, що підвищує рівень довіри до медичних установ. Досвід різних країн, зокрема Азербайджану, показує, що впровадження телемедицини позитивно впливає на розвиток медичного туризму та сприяє залученню іноземних пацієнтів [8].

Ще один приклад сучасних інновацій у медицині – це використання 3D-друку. Завдяки цій технології з'явилася можливість виготовляти імпланти та протези, які повністю враховують індивідуальні особливості пацієнта. Це дозволяє підвищити точність хірургічних втручань і робить лікування ефективнішим. Найбільше 3D-друк застосовують у стоматології та хірургії, де точність є критично важливою. Крім того, сучасне обладнання підвищує довіру пацієнтів і робить клініки більш привабливими для іноземних відвідувачів.

Наприклад, у США 3D-друк широко використовують у провідних онкологічних та ортопедичних клініках для виготовлення індивідуальних імплантів, протезів і моделей для операцій. Це дає змогу лікарям ретельно планувати втручання, оцінювати потенційні ризики та проводити операції максимально точно. У Німеччині та Швейцарії 3D-технології застосовують для створення складних ортопедичних конструкцій та моделювання анатомії пацієнтів перед операціями, що значно спрощує роботу хірургів і підвищує безпеку лікування [12].

Окремої уваги заслуговує розвиток роботизованої хірургії та телехірургії. Використання роботизованих систем дозволяє виконувати операції з високою точністю і мінімальним втручанням, що значно зменшує ризики для пацієнтів і скорочує період відновлення. Телехірургія, у свою чергу, відкриває можливості для участі фахівців з інших країн, навіть дистанційно, що особливо важливо у складних випадках.

Ще одним важливим напрямом є персоналізована медицина. Завдяки аналізу генетичних особливостей пацієнта лікарі можуть підбирати індивідуальні методи лікування, що значно підвищує його ефективність. Такий підхід є особливо актуальним при хронічних або складних захворюваннях і робить медичний туризм більш привабливим для іноземних пацієнтів [31, с. 83].

Крім того, важливу роль відіграють цифрові технології, які забезпечують збереження та обмін медичною інформацією. Зокрема, використання блокчейн-технологій дозволяє надійно передавати медичні дані між клініками, забезпечуючи їх захист і доступність. Це спрощує процес лікування та підвищує рівень довіри пацієнтів.

Сучасна медицина все активніше використовує технології віртуальної (VR) та доповненої реальності (AR). Їх застосовують не тільки для навчання студентів і підготовки медичного персоналу, а й для того, щоб відпрацьовувати складні операції ще до їх фактичного проведення. За допомогою VR лікар може пройти весь хід втручання у віртуальному середовищі, оцінити можливі ризики та точніше спланувати свої дії. AR-технології дозволяють накладати цифрові дані безпосередньо на тіло пацієнта під час операції, що значно спрощує орієнтацію у складній анатомії та підвищує точність хірургічних дій.

Також варто згадати носимі пристрої – це можуть бути смарт-годинники, браслети або спеціальні сенсори, які постійно відстежують стан здоров'я пацієнта. Вони фіксують пульс, тиск, рівень кисню в крові, активність та інші показники. Для медичних туристів це особливо цінно, адже лікар може спостерігати за пацієнтом навіть після повернення додому, швидко реагувати на будь-які зміни та при необхідності коригувати лікування без повторних поїздок. Такий підхід робить лікування більш безпечним, зручним та передбачуваним для пацієнтів.

Суттєво полегшують організацію медичного туризму і цифрові платформи. Вони дають можливість пацієнтам обирати клініки, записуватися

на прийом, планувати поїздки та отримувати всю необхідну інформацію в одному місці. Використання CRM-систем допомагає медичним закладам ефективніше взаємодіяти з пацієнтами, враховувати їхні потреби та оперативно реагувати на зміни попиту [25].

Серед сучасних інновацій окремо варто відзначити використання штучного інтелекту та робототехніки. Наприклад, у Дубаї вже застосовуються роботизовані системи для пересадки волосся. Такі технології дозволяють значно скоротити тривалість операції, зменшити ризик помилок і забезпечити більш прогнозований результат.

Робот виконує точні запрограмовані дії, тоді як штучний інтелект аналізує індивідуальні особливості пацієнта, зокрема щільність волосся, стан шкіри та кровопостачання. Завдяки цьому лікар отримує більше інформації для прийняття рішень, а сам процес лікування стає більш контрольованим. Крім того, це сприяє швидшому відновленню та дозволяє досягти більш природного результату [21].

Не менш важливим є впровадження електронних медичних карток, які забезпечують швидкий доступ до інформації про пацієнта та сприяють більш точному підбору лікування. Це значно спрощує взаємодію між лікарями та підвищує якість медичних послуг.

Таким чином, сучасні технології та цифрові сервіси відіграють ключову роль у розвитку медичного туризму. Вони роблять лікування більш доступним, безпечним і зручним, а також дозволяють пацієнтам краще планувати свою медичну подорож і контролювати процес відновлення. У результаті це підвищує довіру до медичних закладів і зміцнює позиції країн на міжнародному ринку медичного туризму [51, с. 3].

2.3. Міжнародні моделі медичного туризму: переваги та недоліки

У сучасних наукових працях медичний туризм зазвичай розглядають через призму двох основних моделей – країн, з яких пацієнти виїжджають на

лікування, і країн, які цих пацієнтів приймають. Такий поділ дозволяє краще зрозуміти, як особливості національних систем охорони здоров'я впливають на рішення людей шукати медичну допомогу за кордоном.

До першої групи країн, які виступають джерелами медичного туризму, належать Канада, США та Велика Британія. Для цих держав характерно те, що звернення громадян до закордонних клінік зумовлене насамперед внутрішніми проблемами системи охорони здоров'я.

У Канаді медична допомога фінансується державою, що забезпечує її загальну доступність для населення. Проте така модель має і свої обмеження: нестача медичного персоналу, тривалі черги на планові операції, а також обмежене покриття окремих видів лікування. У результаті частина пацієнтів змушена шукати можливості отримати допомогу за кордоном, особливо якщо йдеться про швидкість або специфічні послуги. Водночас відносно слабкий розвиток приватного сектору не сприяє активному залученню іноземних пацієнтів.

Система охорони здоров'я у США має інший характер, оскільки поєднує державні та приватні елементи. З одного боку, це стимулює розвиток високотехнологічної медицини та робить країну привабливою для заможних іноземців. З іншого боку, висока вартість лікування та нерівний доступ до медичних послуг змушують багатьох американців звертатися до медичного туризму, обираючи більш доступні варіанти за кордоном, зокрема в сусідніх країнах.

Подібні тенденції спостерігаються і у Великій Британії. Попри функціонування державної системи охорони здоров'я, вона стикається з проблемами недофінансування, дефіциту медичних кадрів та значними строками очікування медичних послуг. У таких умовах частина громадян також обирає лікування за межами країни. Додатковим чинником виступають окремі правові та регуляторні труднощі, пов'язані з міжнародною взаємодією у сфері медицини.

Загалом можна сказати, що попит на медичний туризм у цих країнах формується не лише через вартість чи тривалість очікування лікування. Важливу роль відіграють особливості національних систем охорони здоров'я: умови страхового покриття, доступність приватних клінік, а також рівень регулювання медичних послуг. Не менш значущими є географічні та культурні чинники. Наприклад, жителі прикордонних регіонів США досить часто звертаються до медичних закладів у Мексиці, що пояснюється як територіальною близькістю, так і нижчою вартістю послуг.

Медичний туризм, у свою чергу, впливає і на самі системи охорони здоров'я. Для країн, які приймають іноземних пацієнтів, це може означати економічні вигоди, але водночас створює ризики підвищення вартості послуг для місцевого населення та перерозподілу ресурсів на користь приватного сектору. Країни ж, з яких пацієнти виїжджають на лікування, стикаються з іншими викликами, зокрема необхідністю забезпечення післяопераційного догляду та лікування можливих ускладнень. Водночас частковий відтік пацієнтів за кордон іноді зменшує навантаження на національні системи охорони здоров'я [3, с. 4].

Іншу групу становлять країни, які активно приймають іноземних пацієнтів – це, наприклад, Мексика, Індія, Таїланд, Малайзія та Сінгапур. У таких державах медичний туризм розглядається як перспективний напрям економічного розвитку. Тут активно розвивається приватний сектор, вкладаються кошти в модернізацію медичних закладів, впроваджуються міжнародні стандарти якості, спрощуються візові процедури, створюються спеціалізовані медичні центри та кластери.

Головними перевагами є відносно низька вартість лікування, сучасні технології та високий рівень обслуговування. Наприклад, Мексика приваблює пацієнтів із сусідніх країн доступними цінами та близьким розташуванням, Індія поєднує недороге лікування з високим рівнем технологій, Таїланд відомий якісними послугами разом із розвиненою туристичною інфраструктурою, Малайзія пропонує конкурентні умови та

активно просуває свої послуги на міжнародному ринку, а Сінгапур робить акцент на якості та інноваціях, хоча його послуги залишаються досить дорогими. Медичний туризм у кожній країні має свої особливості, пов'язані з економічними умовами, системою охорони здоров'я та рівнем розвитку приватного сектору, як показано в таблиці 2.3

Таблиця 2.3 Основні переваги, ризики та особливості медичного туризму у різних країнах [складено автором за 3]

Країна	Переваги	Недоліки/ризики	Особливості
Канада	Лікування доступне для всіх	Довгі черги, не всі послуги покриваються	Частина людей їде лікуватися за кордон
США	Сучасна та високотехнологічна медицина	висока вартість медичних послуг, не всі мають доступ	Багато їдуть за кордон, щоб заощадити
Велика Британія	Лікування фінансує держава	Недостатньо грошей і лікарів	Деякі люди обирають лікування за кордоном
Мексика	Низька вартість лікування, близько до сусідніх країн	Можливі ризики якості	Розвинена приватна медицина
Індія	Низька вартість лікування, сучасні технології	Відсутність післяопераційного супроводу	Розвинена приватна медицина
Таїланд	Якісні послуги, туристична інфраструктура	Вартість для певних процедур висока	Лікування пов'язане з туризмом
Малайзія	Ціни нижчі, вигідні умови	Велике навантаження на медичні заклади	Активно рекламують медичні послуги
Сінгапур	Якісне лікування, сучасні технології	Висока вартість	Держава підтримує, високі стандарти акредитації

Медичний туризм має не лише позитивні сторони, але й певні ризики. Пацієнти, які виїжджають за кордон на лікування, можуть зіткнутися з неякісними медичними послугами, відсутністю подальшого догляду або механізму вирішення скарг, а також із проблемами страхування. Водночас країни, що приймають іноземних пацієнтів, часто стикаються з додатковим навантаженням на систему охорони здоров'я, підвищенням цін на послуги та відтоком медичних кадрів у приватний сектор. Крім того, у деяких випадках виникають етичні або правові складнощі, пов'язані з трансплантацією органів, сурогатним материнством чи використанням новітніх технологій.

Важливим стимулом для розвитку медичного туризму є економічний фактор. Вартість медичних послуг у таких країнах, як США чи Великобританія, досить висока, тож пацієнти шукають більш доступні варіанти за кордоном – наприклад у Малайзії, Таїланді або Коста-Ріці, де лікування значно дешевше. Стоматологічні процедури можуть коштувати на 60 % менше, операція серцевого шунтування – майже в дев'ять разів дешевше, а заміна тазостегнового суглоба – приблизно в шість разів. Загалом економія становить від 25 до 90 % залежно від послуги та країни [36, с. 222].

Медичний туризм несе певні вигоди для обох сторін. Пацієнти отримують доступ до сучасних технологій та високоякісного лікування, а країни, що приймають пацієнтів, можуть покращувати свою інфраструктуру, розвивати приватний сектор і отримувати економічні вигоди. Разом із тим цей процес потребує уважного регулювання, щоб мінімізувати ризики для пацієнтів та не створювати додаткового навантаження на місцеві системи охорони здоров'я [27].

Отже, міжнародні моделі медичного туризму є досить різноманітними та залежать від економічних умов, особливостей системи охорони здоров'я та державної політики. Країни-джерела намагаються компенсувати недоліки власної медицини за рахунок лікування за кордоном, тоді як країни-призначення прагнуть отримати економічні вигоди від цього процесу. У результаті виникає певний дисбаланс, що може поглиблювати нерівність і

виявляє недосконалість існуючих механізмів регулювання. Саме тому все більшої актуальності набуває потреба у створенні узгоджених міжнародних підходів до організації медичного туризму, які б забезпечували його безпечність, якість і справедливість для всіх учасників.

2.4. Сучасний стан світового ринку медичного туризму

Сьогодні світовий ринок медичного туризму активно розвивається і демонструє стійке зростання попиту на якісні та доступні медичні послуги за кордоном. Зараз все більше людей вирішують виїжджати в інші країни для отримання медичних послуг. Водночас для багатьох важливим є не лише саме медицина, а й можливість поєднати його з подорожами, відпочинком і новими враженнями, що фактично формує новий тип споживача.

Про активний розвиток цієї сфери свідчать і статистичні дані. Так, якщо у 2020 році обсяг світового ринку медичного туризму становив приблизно 6,2 млрд доларів США, то вже у 2024 році він зріс до 41,75 млрд, а за прогнозами до 2030 року може перевищити 102 млрд доларів. У середньому щорічне зростання складає близько 16%, що підтверджує стабільний інтерес до цього виду послуг.

Найчастіше це стосується отримання медичних послуг у таких напрямках, як пластична хірургія, стоматологія, бариатричні та ортопедичні операції, лікування безпліддя, а також кардіологічні й онкологічні втручання.

Світовий ринок медичного туризму зосереджений у кількох провідних країнах, серед яких найчастіше виділяють Індію, Таїланд, Туреччину, Мексику, Південну Корею, Німеччину. Ці напрями приваблюють іноземних пацієнтів поєднанням відносно доступних цін, достатньо високого рівня медичних послуг і розвиненої сфери обслуговування туристів. Узагальнені характеристики основних країн-лідерів медичного туризму наведено в таблиці 2.4 [46, с. 3].

Таблиця 2.4 Країни-лідери медичного туризму та їх особливості
[складено автором за 22]

Країна	Основна спеціалізація	Статистичні показники
Індія	кардіохірургія, онкологія, трансплантація	~700–800 тис. пацієнтів/рік; \$7–10 тис. за операцію (проти \$130 тис. у США);
Таїланд	косметологія, ортопедія, wellness	~520 тис. іноземних пацієнтів. Більше 1.1 млн пацієнтів загалом; до 70% дешевше
Туреччина	пластична хірургія, стоматологія, трансплантація волосся	5 000–7 000 пересадок волосся щодня; ~ \$2 млрд ринку; 50–70% дешевше
Мексика	стоматологія, бариатрія	~1 млн медичних туристів/рік; 70–85% економії; ~25% стоматологічних туристів світу
Південна Корея	естетична медицина	~600 000 медичних туристів (2023); 1/3 — косметичні процедури
США	країна-донор пацієнтів	\$15–20 млрд витрат на лікування за кордоном щороку
Німеччина	різні високовартісні процедури	пацієнти виїжджають через високу вартість лікування

Отже, структура світового ринку медичного туризму є нерівномірною та формується під різних факторів.

Зазвичай медичний туризм поділяють на два основні типи – обов’язковий і вибірковий. У першому випадку пацієнти змушені їхати за кордон через те, що необхідне лікування відсутнє або заборонене у їхній країні. У другому – рішення про поїздку є свідомим вибором, пов’язаним із

бажанням отримати якісніше, швидше або більш доступне за вартістю лікування [30].

Ринок медичного туризму активно розвивається. Зростає попит на персоналізовані програми, а розвиток телемедицини та дистанційних консультацій дозволяє пацієнтам отримувати медичні поради без прив'язки до місця перебування.

Медичний туризм стимулює розвиток туристичної інфраструктури: транспортних систем, готелів, закладів харчування, фінансових сервісів та спеціалізованих послуг для туристів. Він сприяє економічному зростанню регіонів та підвищує їх конкурентоспроможність.

Світовий ринок медичного туризму останніми роками демонструє стабільне та досить швидке зростання. Для прикладу, у 2025 році його обсяг оцінювався приблизно у 34 млрд доларів США, а за прогнозами до 2035 року може перевищити 126 млрд доларів. Щороку для отримання медичної допомоги за кордон виїжджають орієнтовно 14–20 мільйонів людей. Найчастіше це пацієнти з країн, де лікування є дорогим, зокрема зі США, Великої Британії, Канади та Австралії.

Головною причиною, яка впливає на рішення проходити лікування за межами своєї країни, є різниця у вартості медичних послуг. У багатьох країнах Азії, таких як Індія, Таїланд і Малайзія, ціни на лікування можуть бути нижчими на 50–90% у порівнянні зі США та державами Європи. Натомість якість медичних послуг часто залишається на достатньо високому рівні. Наприклад, складні хірургічні втручання, які у США коштують понад 100 тисяч доларів, в Індії можуть обходитись у кілька разів дешевше [7].

Пандемія COVID-19 суттєво вплинула на світову економіку та міжнародну мобільність населення, що, у свою чергу, позначилося на медичному туризмі. Такі економічні процеси супроводжувалися різким обмеженням пересування між країнами. Закривалися кордони та скасовувалися авіарейси.

До початку пандемії обсяг світового ринку медичного туризму оцінювався приблизно у 44,8 млрд доларів США, при цьому галузь демонструвала високі темпи зростання – з понад 20% щорічно. Однак у 2020–2021 роках розвиток цього сектору змінився. Найбільш відчутно це проявилось у сферах стоматології, пластичної хірургії та репродуктивної медицини, які значною мірою залежать від міжнародних пацієнтів [28, с. 417].

Однак після пандемії COVID-19 ринок медичного туризму поступово почав відновлюватися. Однак, пандемія COVID-19 мала не лише негативні наслідки, а й позитивні. Це вплинуло на організацію лікування для іноземних пацієнтів та дало можливість попередньо отримувати консультації лікарів. З'явилися нові можливості цифровізації медичних послуг та поширилися онлайн-консультації [17]

На розвиток також впливає поширення Інтернету, розвиток швидкого транспорту, зростання міжнародного туризму та підвищення рівня життя. Важливу роль відіграють демографічні та соціальні чинники. До них ми можемо віднести старіння населення, увагу до зовнішності та економічну вигоду для пацієнтів без страховки.

Зростання медичного туризму обумовлене також появою нового сегмента пацієнтів та проблемами доступу до лікування у деяких країнах ЄС і на Близького Сходу. Медичний туризм сприяє розвитку регіонів, залученню інвестицій, створенню робочих місць, підвищенню рівня життя місцевого населення та підтримці платіжного балансу. Водночас необхідно враховувати негативний вплив на довкілля через збільшення туристичного потоку та будівництво нових об'єктів [59, с. 98]

РОЗДІЛ 3

ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ СВІТОВОГО ДОСВІДУ РОЗВИТКУ МЕДИЧНОГО ТУРИЗМУ

3.1. Характеристика розвитку медичного туризму України

Медичний туризм в Україні має високий потенціал завдяки вигідному поєднанню доступної вартості та якості послуг, що робить країну привабливою для іноземних пацієнтів.

У 2019 році, тобто ще до пандемії COVID-19 та початку повномасштабної війни, Україну відвідало близько 65 тисяч іноземних медичних туристів, що забезпечило надходження приблизно 182 млн доларів до економіки країни. У середньому один пацієнт витрачав близько 2,8 тис. доларів, тоді як у світовій практиці цей показник був значно вищим і становив приблизно 7,5 тис. доларів за поїздку. Окрім цього, ще близько 100 тисяч іноземців приїжджали в Україну з метою оздоровлення, що також сприяло додатковим валютним надходженням у сфері медичних і рекреаційних послуг [47].

Українські медичні заклади пропонують широкий спектр послуг – від стоматології та пластичної хірургії до репродуктивної медицини, клітинної терапії, військової хірургії, травматології та реабілітаційного лікування після травм чи операцій.

Найбільший попит серед іноземних пацієнтів мають стоматологічні послуги, а саме реставрації, імплантації та протезування зубів. Це пояснюється високою вартістю аналогічного лікування у західних країнах та водночас ефективністю і доступністю процедур в Україні. Пластична та косметична хірургія також користується популярністю, особливо серед тих, хто поєднує лікування з подорожжю. Репродуктивна медицина приваблює пацієнтів завдяки професіоналізму українських фахівців і помірним цінам [4, с. 209,].

Аналіз регіональних особливостей розвитку медичного туризму показує, що в різних областях України він розвинений неоднаково. Лідерами є м. Київ, Львівська, Одеська та Закарпатська області. Найбільше напрямів медичних послуг представлено в м. Києві, Київській, Одеській та Дніпропетровській областях. У цих регіонах пацієнти можуть отримати послуги у сфері кардіохірургії, репродуктивної медицини, стоматології, онкології та естетичної хірургії. Водночас деякі регіони мають більш вузьку спеціалізацію. Наприклад, для Житомирської області характерним є розвиток санаторно-курортного лікування та лікування захворювань шлунково-кишкового тракту, а в Кіровоградській, Рівненській та Херсонській областях переважає санаторно-курортний напрям.

У Миколаївській, Сумській і Чернігівській областях основними напрямами є кардіохірургія та стоматологія. Найскладніша ситуація спостерігається у Донецькій та Луганській областях, де через воєнні дії розвиток медичного туризму призупинений. Загалом можна зробити висновок, що найбільш різноманітні медичні послуги зосереджені у великих містах, а в інших областях переважають окремі спеціалізовані напрями лікування. Більш детальна характеристика регіонів подана у додатку А [63, с.228].

Сучасні клініки також відіграють важливу роль, надаючи високоякісні послуги для іноземних пацієнтів. До провідних медичних закладів України, які активно працюють із іноземними пацієнтами та розвивають напрям медичного туризму, можна віднести, зокрема: Національний інститут серцево-судинної хірургії ім. М.М. Амосова, Київський міський інститут серця, Національний інститут очних хвороб і тканинної терапії ім. В.П. Філатова, Клініка клітинної терапії, клініка «LISOD», офтальмологічна клініка «Ексімер», медична клініка «Інновація», клініка Спіженко, клініка «IDIDA» та клініка репродуктивної медицини «Надія». Основними гравцями ринку залишаються приватні клініки з високим рівнем сервісу та кваліфікованими спеціалістами, тоді як державні заклади ще не готові до

масштабного розвитку медичного туризму через застарілу інфраструктуру та недостатній рівень обслуговування.

Основними учасниками ринку медичного туризму в Україні традиційно є готелі, ресторани, перекладачі, туристичні компанії та агенти, авіаперевізники, клініки, медичні та реабілітаційні центри, страхові компанії, провайдери медичного туризму, а також SPA та wellness-центри. Після початку повномасштабного вторгнення у 2022 році ситуація суттєво змінилася, оскільки частина туристичної інфраструктури або припинила роботу, або працює з обмеженнями.

Важливим фактором, який впливає на розвиток медичного туризму, залишається стан системи охорони здоров'я України. Вона зазнала значних втрат і продовжує функціонувати в складних умовах. Так, станом на 1 лютого 2026 року, за даними обласних та Київської міської військових адміністрацій, підтверджено пошкодження або руйнування 2 562 об'єктів, що входять до складу 819 закладів охорони здоров'я. З них 328 об'єктів у межах 125 закладів повністю зруйновані.

Найбільше руйнувань зазнали медичні заклади у Донецькій, Харківській, Херсонській, Луганській, Запорізькій та Миколаївській областях. Водночас у більш безпечних регіонах система охорони здоров'я функціонує відносно стабільно, що частково дозволяє компенсувати втрати.

Попри руйнування, відновлення медичної інфраструктури триває. Наразі повністю відновлено 725 об'єктів, ще 324 перебувають на етапі часткового відновлення. На жаль, 67 об'єктів, які вже були відновлені, знову зазнали пошкоджень через повторні обстріли. Попри це, система охорони здоров'я продовжує працювати. Наразі 1 555 об'єктів функціонують у повному обсязі, ще 185 забезпечують надання медичних послуг частково, а 234 заклади було евакуйовано [50].

Усе це безпосередньо впливає на розвиток медичного туризму в Україні, змінюючи його регіональну структуру та пріоритети. В результаті

туристичні потоки зменшилися, а можливості прийому іноземних пацієнтів стали більш обмеженими через безпекову ситуацію.

Крім того, у медичних закладах помітно змінилися умови роботи через безпекові ризики та перебої з електропостачанням. Через це установи часто змушені підлаштовувати графік роботи, обмежувати планові послуги й зосереджуватися насамперед на наданні невідкладної допомоги. У підсумку це ускладнює стабільну роботу медичних закладів і негативно впливає на розвиток медичного туризму в Україні. За даними Міністерства охорони здоров'я України, понад 4 332 медичні працівники були вимушені змінити регіон працевлаштування, серед яких 2 014 лікарів, 1 523 працівники середнього медичного персоналу та 795 технічних працівників. Це свідчить про суттєві зміни у кадровій структурі галузі.

Найбільша концентрація переміщених медичних працівників спостерігається у західних і більш безпечних регіонах, таких як Львівська, Дніпропетровська та Полтавська області, що призводить до нерівномірного розподілу кадрового потенціалу по країні [49].

Сучасні клініки також відіграють важливу роль, надаючи високоякісні послуги для іноземних пацієнтів. До провідних медичних закладів України, які активно працюють із іноземними пацієнтами та розвивають напрям медичного туризму, можна віднести, зокрема: Національний інститут серцево-судинної хірургії ім. М.М. Амосова, Київський міський інститут серця, Національний інститут очних хвороб і тканинної терапії ім. В.П. Філатова, Клініка клітинної терапії, клініка «LISOD», офтальмологічна клініка «Ексімер», медична клініка «Інновація», клініка Спіженко, клініка «IDIDA» та клініка репродуктивної медицини «Надія». Основними гравцями ринку залишаються приватні клініки з високим рівнем сервісу та кваліфікованими спеціалістами, тоді як державні заклади ще не готові до масштабного розвитку медичного туризму через застарілу інфраструктуру та недостатній рівень обслуговування.

Основними учасниками ринку медичного туризму в Україні традиційно є готелі, ресторани, перекладачі, туристичні компанії та агенти, авіаперевізники, клініки, медичні та реабілітаційні центри, страхові компанії, провайдери медичного туризму, SPA та Wellness центри. Проте, внаслідок повномасштабного вторгнення ситуація суттєво змінилася.

Частина туристичної інфраструктури тимчасово не функціонує або працює обмежено. Туристичні потоки зменшилися, і можливості приймати іноземних пацієнтів скоротилися через безпекові ризики.

І. П. Кудінова у своєму дослідженні подала SWOT-аналіз ринку медичного туризму України. У ньому вона розглянула основні переваги, недоліки розвитку цієї сфери. До сильних сторін віднесла вигідне розташування України, наявність кваліфікованих лікарів, сучасних клінік і відносно доступну вартість медичних послуг. Разом із тим звернула увагу на низку проблем, серед яких недостатньо розвинена інфраструктура, невисокий рівень довіри з боку іноземних пацієнтів, інвестиційні ризики та недосконале законодавство у сфері медичного туризму [42, с. 66].

У післявоєнний період розвиток медичного туризму можливий за умови державної підтримки, інвестицій у медичну інфраструктуру та міжнародної акредитації закладів. Ця сфера має великий потенціал: вона може сприяти економічному відновленню країни, залучати іноземні інвестиції, створювати нові робочі місця та зміцнювати національну систему охорони здоров'я через розвиток спеціалізованої терапії, реабілітації та санаторного лікування [46, с. 4].

3.2. Рекомендована модель розвитку медичного туризму в Україні

На основі проведеного аналізу міжнародного досвіду можна запропонувати узагальнену модель розвитку медичного туризму в Україні, яка враховує як національні особливості, так і сучасні світові тенденції.

Важливо, щоб така модель була комплексною і базувалася на злагодженій взаємодії держави, медичних установ, бізнесу та освітньої сфери.

Насамперед ключове значення має державна підтримка та ефективне стратегічне управління галуззю. Це передбачає формування чіткої політики у сфері медичного туризму. Важливим є удосконалення нормативно-правової бази, а також впровадження програм, спрямованих на розвиток медичних закладів.

Практика таких країн, як Таїланд, Малайзія, Індія, Туреччина та Південна Корея, свідчить про те, що поєднання якісних медичних послуг, доступної вартості лікування та продуманої державної політики сприяє формуванню позитивного міжнародного іміджу та залученню пацієнтів з-за кордону.

В такому разі, медичний туризм позитивно впливатиме не лише на систему охорони здоров'я, а й на економіку країни загалом. Він сприятиме залученню інвестицій у нові медичні та туристичні об'єкти, активізує роботу суміжних сфер, як-от транспорт і туризм, а також допоможе розвивати різні регіони [6, с. 237].

Враховуючи наші реалії, запропоновану модель розвитку медичного туризму можна поділити на два етапи. Короткостроковий, який відповідає умовам воєнного стану, та довгостроковий, що стосується післявоєнного відновлення.

У найближчий період, коли тривають бойові дії, основний акцент слід робити на забезпеченні безперебійної роботи медичних закладів, а також збереженні кадрового потенціалу. У цих умовах особливо важливого значення набувають цифрові рішення, такі як телемедицина та онлайн-консультації. Вони можуть компенсувати обмежений доступ до медичних послуг.

Після завершення війни пріоритети зміщуються у бік відновлення та оновлення медичної інфраструктури. Тут доцільно говорити про

модернізацію існуючих курортів та створення сучасних медичних центрів, які дозволить підвищити привабливість України на міжнародному ринку.

Окрему увагу варто приділити комплексному супроводу пацієнтів, який охоплює весь процес – від первинного звернення до реабілітації після лікування. Для цього необхідні сучасні цифрові сервіси, міжнародна акредитація закладів і належна підготовка медичного персоналу.

Варто подумати про пакетні пропозиції для іноземних пацієнтів. Вони можуть включати трансфер, послуги перекладача, психологічну підтримку та елементи відновного відпочинку. Наприклад, у стоматологічних програмах це може бути організація зустрічі в аеропорту або супровід координатора.

Також варто поступово розширювати географію медичних центрів і курортних зон. Перспективним напрямом є розвиток туристично-рекреаційного потенціалу Закарпаття, яке має значні запаси термальних мінеральних вод. Важливим елементом такого розвитку є створення сучасних реабілітаційних центрів із спортзалами, басейнами та SPA-зонами, що дозволяє поєднувати лікування з відновленням фізичного та психологічного стану пацієнтів.

Водночас будівництво сучасних медичних центрів на узбережжі Чорного моря доцільно розглядати лише у післявоєнний період, коли безпекова ситуація буде стабілізована.

Україна має значні переваги для розвитку медичного туризму. До таких можна віднести доступні ціни на медичні послуги та наявність природних лікувальних ресурсів. Водночас існує низка проблемних аспектів, серед яких фрагментованість інформації для пацієнтів, недостатній рівень цифровізації медичних закладів, відсутність єдиного національного бренду, а також недостатньо розвинена інфраструктура для супроводу пацієнтів.

Слід наголосити, що повномасштабна війна загострила існуючі проблеми галузі. До прикладу, було пошкоджено частину медичної інфраструктури, порушено логістичні та транспортні зв'язки, зменшено потік іноземних пацієнтів через безпекові ризики [57, с. 99].

Університети мають забезпечувати підготовку медичних фахівців, які володіють іноземними мовами та сучасними методиками лікування. Усі ці процеси необхідно поєднувати з дотриманням міжнародних стандартів.

Важливим напрямом також є модернізація медичних закладів. Клініки повинні мати можливість оновлювати матеріально-технічну базу, покращувати умови перебування пацієнтів та впроваджувати сучасні методи діагностики й лікування.

Крім того, важливо дбати про екологію: чисті річки, ліси та гори роблять курорти привабливими, адже багато туристів зараз шукають не тільки медичні послуги, а й умови для здорового способу життя. Наприклад, у Карпатах лікування мінеральними водами можна поєднувати з пішими прогулянками або активним відпочинком на природі [38, с. 130].

Отже, на нашу думку запропонована модель розвитку медичного туризму в Україні ґрунтується на поєднанні кількох ключових складових – інфраструктурної, технологічної, сервісної та управлінської. Її реалізація може сприяти підвищенню конкурентоспроможності вітчизняної системи охорони здоров'я, залученню іноземних пацієнтів, а також позитивно вплинути на економічний розвиток країни загалом.

3.3. Можливості адаптації міжнародного досвіду розвитку медичного та оздоровчого туризму в українських реаліях

Сьогодні медичний туризм стрімко розвивається й стає одним із найбільш перспективних секторів світового ринку медичних послуг. Популярність цього напрямку зумовлена тим, що дедалі більше людей шукають доступні та водночас якісні варіанти лікування за кордоном. Така тенденція свідчить про те, що країни можуть зміцнити свою конкурентоспроможність, поєднуючи привабливу ціну медичних послуг із високими стандартами догляду та сучасними технологіями.

На нашу думку, ключову роль у розвитку медичного туризму відіграють інновації. Зокрема, впровадження цифрових медичних систем, телемедицини та індивідуальних підходів до лікування значно покращує якість обслуговування та рівень задоволеності пацієнтів. Завдяки цим технологіям можна проводити попередні консультації, дистанційно оцінювати стан здоров'я та точніше планувати лікування, що робить їх особливо корисними для адаптації у національній системі охорони здоров'я [63,с. 223].

Для успішного розвитку медичного туризму необхідний комплексний підхід: інвестиції в інфраструктуру, підготовка кваліфікованого персоналу та впровадження сучасних управлінських практик. Саме ці кроки можуть стати орієнтиром для України й допомогти країні посилити свої позиції на міжнародному ринку медичних послуг.

Разом із тим існують певні перешкоди, що можуть гальмувати розвиток галузі: недостатньо розвинена інфраструктура, прогалини в законодавстві та нерівний доступ до новітніх медичних технологій. Всі ці фактори варто враховувати при адаптації міжнародного досвіду до українських реалій.

Світові рейтинги та аналітичні звіти підкреслюють, що для привабливості медичного туризму важливими є такі чинники, як якість послуг, доступність, наявність міжнародної акредитації та репутація країни. В Україні ці критерії можуть стати орієнтиром для підвищення стандартів у сфері охорони здоров'я.

Приклад Узбекистану показує, що значно підвищує привабливість напрямку поєднання медичних послуг із санаторно-курортними програмами, SPA-послугами та використанням природних ресурсів. Такий підхід цілком можна адаптувати для України, яка має значний природний і рекреаційний потенціал [13, с. 44].

Ще одним важливим фактором є конкурентна вартість медичних послуг. Країни, що пропонують якісне лікування за нижчою ціною порівняно

з розвиненими державами, здобувають сильні позиції на міжнародному ринку медичного туризму.

Досвід таких країн, як Туреччина, Сінгапур, Таїланд та Індія, показує, що медичний туризм найкраще працює тоді, коли він тісно пов'язаний із туристичною сферою. Тобто люди не просто приїжджають лікуватися, а отримують комплексний досвід. Наприклад, їм можуть запропонувати екскурсії, відпочинок або навіть гастрономічні тури, що робить поїздку більш приємною і комфортною. Досить показовим є приклад Туреччини, де держава активно підтримує цю галузь: є відповідне законодавство, діють пільги та субсидії, створені хороші умови для розвитку медичних закладів. Завдяки цьому країна не тільки залучає пацієнтів з-за кордону, але й формує позитивний імідж як популярний напрямок медичного туризму. У цьому плані ідея «пацієнти без кордонів» виглядає цілком доречною і може бути корисною для України як орієнтир у подальшому розвитку цієї сфери.

На прикладі Сінгапуру також можна прослідкувати, як розвивається медичний туризм і що сприяє його успіху. Завдяки реформам у системі охорони здоров'я, ефективному фінансовому управлінню та кваліфікованому персоналу Сінгапур перетворився на справжній медичний центр світового рівня. Пацієнти отримують не лише якісне лікування, а й безпеку та комфорт під час перебування. Україна могла б взяти цей досвід на озброєння, підвищуючи стандарти медичних послуг, інвестуючи в сучасну інфраструктуру та навчання персоналу, а також запроваджуючи прозорі механізми захисту прав пацієнтів.

У Сінгапурі активно працюють державні програми та стратегічні ініціативи, наприклад, SingaporeMedicine. Вони об'єднують різні відомства для розвитку медичного туризму та створюють спеціальні візові умови для іноземних пацієнтів. Багато лікарень мають міжнародну акредитацію, впроваджені цифрові системи обліку пацієнтів, а також активно застосовуються телемедицина і штучний інтелект для діагностики та планування лікування [2].

Для України важливо не просто повторювати цей досвід, а адаптувати його під свої реалії. Варто розробляти державні програми підтримки медичного туризму, стимулювати державно-приватне партнерство і міжгалузеву взаємодію. Це допоможе залучати інвестиції, підвищувати конкурентоспроможність і водночас розвивати економіку та туристичну сферу. Наприклад, в Україні вже частково працює співпраця держави і приватного бізнесу в медицині. Зокрема, приватні клініки, такі як «Into-Sana» та «Dobrobut», приймають іноземних пацієнтів і надають їм медичні послуги на досить високому рівні.

Досвід Канади показує, що високі стандарти медицини разом із безпечним соціальним середовищем роблять країну привабливою для іноземних пацієнтів. В українських умовах це можна реалізувати через розвиток інфраструктури, спрощення бюрократичних процедур, дотримання міжнародних стандартів акредитації медичних закладів та впровадження цифрових технологій, наприклад штучного інтелекту для оптимізації процесів обслуговування [18].

У Канаді працюють міжнародні програми, як-от University Health Network та Sunnybrook International Patient Program, які допомагають пацієнтам організувати лікування, консультують і супроводжують їх, а також вирішують питання віз та логістики. Клініки активно застосовують цифрові системи обліку пацієнтів, що дозволяє ефективно надавати як планові, так і невідкладні медичні послуги.

Ще одним важливим аспектом є транспорт пацієнтів. Деякі можуть скористатися медичним супровідом під час комерційних рейсів, а для тих, хто потребує спеціального догляду, організовують медичні літаки з обладнанням для інтенсивної терапії, що гарантує безпечне перевезення. Особлива увага приділяється післяопераційному догляду та безпеці пацієнтів під час повернення додому, щоб мінімізувати ризики ускладнень [61, с. 155].

Не менш важливо, щоб в Україні персонал міг ефективно працювати з людьми різних культур і мов, що допоможе уникнути комунікаційних

бар'єрів. Пацієнти також цінують комфорт, безпеку та приємний відпочинок, тому рекреаційні та естетичні складові медичного туризму варто враховувати.

Україна має значний потенціал для розвитку цієї галузі завдяки природним ресурсам – мінеральним водам, лікувальним грязям, сприятливому клімату та географічним умовам, а також високому професіоналізму лікарів і конкурентним цінам на послуги. Найперспективнішими напрямками для адаптації міжнародного досвіду є репродуктивна медицина, стоматологія, кардіохірургія, офтальмологія, клітинна терапія та санаторно-курортне лікування [58].

Щоб ефективно розвивати медичний туризм в Україні, потрібно розробити чіткі стратегії, впроваджувати міжнародні стандарти якості та забезпечувати надійний супровід пацієнтів. Важливо створювати високий рівень сервісу, поступово впроваджувати інноваційні методи лікування та розвивати санаторно-курортні програми. Формування регіональних кластерів медичного туризму дозволить підвищити конкурентоспроможність української медицини, залучати інвестиції та стимулювати розвиток економіки й туристичної сфери в цілому [19, с. 35].

3.4. Просування медичного туризму на державному рівні

Особливістю медичного туризму є те, що пацієнт не може самостійно замовити медичні послуги безпосередньо у лікарні чи клініки. Тому на ринку обов'язково потрібен посередник – компанія або агентство, яке допомагає організувати поїздку. Такі агентства займаються всім: планують подорож, знаходять медичні заклади, укладають договори з лікарнями, організовують проживання та транспорт, підтримують пацієнта під час лікування, разом із лікарями складають план лікування і допомагають оцінити, де краще поєднуються ціна та якість послуг.

Попри наявні труднощі, Україна все ж має низку вагомих переваг. Зокрема, зараз зростає попит на окремі медичні послуги, передусім реабілітаційні та відновлювальні програми, що є особливо важливим в умовах війни та післявоєнного відновлення. Цей напрям має всі шанси стати одним із ключових, адже Україна вже накопичує практичний досвід лікування та реабілітації пацієнтів із травмами різного ступеня складності.

Цифровізація є важливою складовою розвитку медичного туризму в Україні. Завдяки впровадженню електронної системи охорони здоров'я, онлайн-запису до лікарів, електронних медичних карток і можливості дистанційних консультацій доступ до медичних послуг стає простішим, у тому числі для іноземних пацієнтів. Це пришвидшить взаємодію між пацієнтом і лікарем та підвищить привабливість українських медичних закладів на міжнародному рівні.

Щоб медичний туризм в Україні розвивався швидше, варто використовувати перевірену модель, яка вже успішно працює в Туреччині та Чорноморському регіоні. Вона передбачає відкриття регіональних офісів і клінік у сусідніх країнах, залучення іноземних фахівців, приватні інвестиції та чітке стратегічне планування.

Сьогодні розвиток медичного туризму в Україні стримують кілька проблем. Серед основних можна виділити недостатню підтримку з боку держави, відсутність чіткого юридичного супроводу пацієнтів, застарілу матеріально-технічну базу, а також відсутність зрозумілої системи міжнародного ціноутворення в державних медичних закладах. Тому дуже важливо, щоб держава впроваджувала спеціальні економічні й організаційні механізми підтримки медичних закладів.

Особливо це питання загострюється в умовах воєнного стану, коли система охорони здоров'я працює в надзвичайно складних умовах. У цей період заклади охорони здоров'я на заході України організовують роботу шпиталів, центрів первинної допомоги, реабілітаційних установ, а також тимчасових центрів для розміщення постраждалих і біженців. Для

забезпечення якісного обслуговування до цієї роботи залучають міжнародних експертів, представників гуманітарних організацій і медичних асоціацій. У таких умовах державна підтримка через спеціальні організаційні та фінансові механізми є критично важливою для ефективної роботи системи [35, с. 93].

Цей досвід показує, наскільки важливо, щоб медичний туризм мав надійне державне підґрунтя та законодавчий захист навіть у мирний час. В Україні ця сфера ще відносно нова, тому її розвиток потребує чітких і зрозумілих правил. Наразі окремого закону, який би повністю регулював медичний туризм, немає, тому він працює в межах загальних законів про охорону здоров'я, туризм та господарську діяльність.

На нашу думку, щоб медичний туризм міг розвиватися системно, потрібен зрозумілий план дій, за яким працюватимуть усі учасники процесу. Важливо враховувати не лише економічні показники (як використовуються кошти, чи надходять інвестиції), не менш значущою є й соціальна складова, а саме чи мають люди доступ до медичної допомоги, чи покращується якість лікування та наскільки пацієнти задоволені отриманими послугами [9, с. 30].

Досвід інших країн показує, що ефективне просування медичного туризму неможливе без національних програм та інвестицій у медичну інфраструктуру. Наприклад, Туреччина, Індія, Ізраїль, Німеччина і Таїланд щороку вкладають значні кошти у розвиток медичних послуг і залучення іноземних пацієнтів. В Ізраїлі навіть прийнято спеціальний закон про медичний туризм, який чітко регламентує права й обов'язки туристів, медичних закладів і агентів, що значно підвищує довіру до системи [43, с. 206].

Отже, щоб ефективно розвивати медичний туризм, варто створити спеціальну програму, яка забезпечить правову підтримку цієї сфери. У рамках програми потрібно проаналізувати, як зараз працює правове регулювання медичного туризму, визначити головні напрямки розвитку, вирішити, хто саме буде залучений до підготовки нормативних документів, а також врахувати потреби суспільства й вимоги ЄС.

Така програма дасть змогу виявити прогалини в законодавстві та визначити конкретні шляхи їх усунення. Її доцільно розглядати як державну або національну стратегію розвитку медичного та оздоровчого туризму в Україні. Основною метою має бути чіткий розподіл повноважень і відповідальності між різними державними та недержавними інституціями.

Координувати цю роботу могло б Міністерство охорони здоров'я України або окреме агентство, яке займалося б саме медичним туризмом. МОЗ визначало б вимоги до якості медичних послуг і роботу лікарень, а Національна служба здоров'я контролювала б фінансування та якість наданої допомоги.

Міністерство закордонних справ і міграційна служба відповідали б за візові питання та співпрацю з іншими країнами. Міністерство економіки та туристичні структури займалися б залученням інвестицій і просуванням України як країни для лікування.

Університети готували б лікарів, які знають іноземні мови і сучасні методи лікування. В свою чергу, приватні клініки безпосередньо надавали б медичні послуги та працювали за міжнародними стандартами.

Отже, ефективний розвиток медичного туризму в Україні можливий лише за умови чіткої взаємодії всіх ключових інституцій. Це сприятиме підвищенню конкурентоспроможності України на міжнародному ринку медичного туризму та забезпечить сталий розвиток галузі.

ВИСНОВКИ

Дослідження показало, що медичний та оздоровчий туризм охоплює досить широкий спектр послуг – від лікування та діагностики до реабілітації, оздоровчих програм і косметологічних процедур. Його можна класифікувати за кількома ознаками: за видами наданих послуг, за територією (внутрішній або міжнародний туризм) та за організаційною формою – державні, приватні або змішані заклади. Важливо, що медичний туризм приносить користь не лише пацієнтам, забезпечуючи доступ до сучасних медичних технологій, а й сприяє економічному розвитку та зміцненню міжнародних зв'язків. При цьому успіх у цій сфері значною мірою залежить від високої якості обслуговування, сучасної інфраструктури та продуманих маркетингових стратегій, які допомагають залучати клієнтів та підвищувати довіру до медичних установ.

Аналіз світового досвіду показав, що провідні країни у сфері медичного туризму активно застосовують різні моделі організації цієї галузі. Так, у Сінгапурі, Таїланді, Індії, Туреччині особливо популярними є приватна та змішана моделі, які поєднують державні гарантії та гнучкість приватних клінік. Ці країни намагаються залучати іноземних пацієнтів не лише високим рівнем професійного обслуговування, а й сучасними технологічними рішеннями. Наприклад, широко використовуються телемедицина та дистанційні консультації, електронні медичні картки, онлайн-запис на прийом та цифрові платформи для замовлення комплексних медичних послуг. Завдяки цьому пацієнти можуть отримати кваліфіковану допомогу без необхідності витрачати багато часу на поїздки та оформлення документів, що значно підвищує їхню довіру до клінік і робить послуги більш доступними.

Можливості впровадження подібних моделей в Україні свідчать про те, що українські медичні заклади мають значний потенціал для розвитку медичного туризму. Перш за все, це пов'язано з наявністю професійних

кадрів у багатьох медичних галузях, високим рівнем підготовки лікарів і конкурентоспроможними цінами на послуги в порівнянні з багатьма країнами Європи. Для реалізації цього потенціалу важливо поступово покращувати інфраструктуру клінік, впроваджувати стандарти якості та міжнародні сертифікації, а також зміцнювати партнерство між державним та приватним секторами.

Найбільш перспективними напрямками медичного туризму в Україні є онкологія, стоматологія, косметологія та реабілітаційні послуги. У цих сферах можна досягти високих результатів завдяки концентрації спеціалізованих центрів, інтеграції сучасних технологій та активному міжнародному просуванню. Разом із тим, варто враховувати і ризики, серед яких особливе місце займає вплив воєнних дій, нестача кваліфікованих кадрів у деяких регіонах та недостатнє представлення українських клінік на міжнародній арені.

З урахуванням цього можна зробити висновок, що для успішного розвитку медичного та оздоровчого туризму в Україні потрібен комплексний підхід. До найважливіших заходів можна віднести створення регіональних кластерів медичного туризму, розвиток цифрових платформ для інтегрованого надання послуг, активне державне стимулювання та просування українських клінік за кордоном. Також необхідно підвищувати кваліфікацію медичних працівників, впроваджувати сучасні технології, залучати інвестиції для розвитку інфраструктури та ефективного маркетингу.

Усі ці заходи разом допоможуть не тільки покращити якість медичних послуг, а й посилять позиції України на міжнародному ринку медичного туризму. Це зробить країну більш привабливою та конкурентною для іноземних пацієнтів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Alemneh A., Kebede D. D., Laekeslase N. S. Exploring the dynamics of medical and wellness tourism: services, destinations, and ethical considerations. *European Journal of Tourism and Hospitality Industry Studies*. 2025. Vol. 1, no. 1. P. 35–46.
2. Ayman Falak Medina. Singapore's Medical Tourism Industry: Growth, Opportunities, and Future Trends. *ASEAN Briefing*. URL: <https://www.aseanbriefing.com/news/singapores-medical-tourism-industry-growth-opportunities-and-future-trends/> (дата звернення: 04.04.2026)
3. Béland, D., Zarzeczny, A. Medical tourism and national health care systems: an institutionalist research agenda. *Globalization and Health*. 2018. Vol. 14, No. 1. P. 1–7.
4. Cavorska V. Current state of medical tourism development in the world and its prospects in Ukraine. *Вісник Одеського національного університету. Серія: Географічні та геологічні науки*. 2025. Т. 30, вип. 2(47). P. 204–214.
5. Farrukh M., Shahzad M., Sajid M., Sheikh, A., & Alam S. Perception of medical tourism image from the perspective of healthcare professionals: The case of Turkey. *Journal of Tourism Management Research*. 2024. Vol. 11, No. 1. P. 38–48.
6. Gholipour H. F. Does medical tourism promote growth in healthcare sector?. *The European Journal of Health Economics*. 2025. Vol. 26. P. 233–241.
7. Grand View Research. *Medical Tourism Market (2026–2035)* URL: <https://www.grandviewresearch.com/industry-analysis/medical-tourism-market> (дата звернення: 23.05.2026)
8. Gu D., Humbatova G. Different Roles of Telehealth and Telemedicine on Medical Tourism: An Empirical Study from Azerbaijan. *Healthcare*. 2021. Vol. 9, No. 8. URL: <https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC8392188/>
9. Gushcha T. Effectiveness of the implementation of the medical tourism development strategy. *Public Policy and Accounting*. 2025. № 1(11). P. 27–36.

10. Horowitz M.D., Rosensweig J.A. Medical Tourism: Globalization of the Healthcare Marketplace. *MedGenMed*. 2007. Nov 13. URL: <https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC2234298/>
11. Irene K. Wellness Tourism: An Introduction. 2025. URL: <https://fhsu.pressbooks.pub/wellnesstourism/front-matter/wellness-tourism-an-introduction/>
12. Javaid M. Current status and applications of additive manufacturing in dentistry: A literature-based review. *Journal of Oral Biology and Craniofacial Research*. 2019. DOI: 10.1016/j.jobcr.2019.04.004. URL: <https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC6482339/>
13. Khoshimov A., Karimova S. The future of medical tourism in the world: innovation and strategic development. *Eurasian Journal of Medical and Natural Sciences*. 2025. Vol. 5, № 11 Special Issue. P. 43–45.
14. Koshta H. The Global Medical Tourism Market: Trends, Drivers, and Opportunities. *International Research Journal on Advanced Engineering and Management*. 2025. Vol. 3, Iss. 3. P. 875–881.
15. Kunytskyi V. Medical tourism as an object of scientific research. *Tourist business: international focus and national interests (international – tourism – business – trends)*, 2024. P. 57–64.
16. Latief A. Healthcare Facilities and Medical Tourism Across the World: A Bibliometric Analysis. *Malaysian Journal of Medical Sciences*. 2024, P. 18–29.
17. McCartney G. Medical tourism and medical tourists: providing a sustainable course to integrating health treatments with tourism. *Journal of Travel Medicine*. 2024. Vol. 31, Iss. 5. <https://doi.org/10.1093/jtm/taae034> URL: <https://academic.oup.com/jtm/article/31/5/taae034/7618442>
18. Medical Air Service. Medical tourism Canada – flying safely before and after your treatment. URL: <https://www.medical-air-service.com> (дата звернення: 04.04.2026)
19. Pankiv N. Medical tourism development trends in Turkey: experience for Ukraine. *Economics and Region*. 2023. № 1 (88). P. 31–38.

20. Quintela J. A., Costa C., Correia A. Health, wellness and medical tourism – a conceptual approach. *Enlightening Tourism. A Pathmaking Journal*. 2016. Vol. 6, № 1. P. 1–18.
21. Sheikh Najam Mu Sahar. Artificial Intelligence-Enhanced Global Healthcare: The Future of Medical Tourism. *Impact of Technology on Medical Tourism Transformation*. 2024. URL: https://www.researchgate.net/publication/380485636_Artificial_Intelligence-Enhanced_Global_Healthcare_The_Future_of_Medical_Tourism
22. Talapatra, A. S. Medical tourism statistics 2026: market size, trends & growth. Aaleya Sanyal Talapatra. *CureMeAbroad*. 2026. URL: <https://curemeabroad.com/blogs/medical-tourism-statistics-2026-market-size-trends-growth> (дата звернення: 23.05.2026)
23. Tashtayeva S. Wellness tourism as an essential component of health tourism. *Innovation Science and Technology*. 2025. Vol. 1, No. 12. P. 402–408
24. Theil N. Exploring the Power of Integrative Medicine: Healing Body, Mind, and Spirit. *J. Interdis. Med. Dent. Sci*. 2023. Vol. 6, № 3. P. 43–45.
25. Transforming Medical Tourism Through Digital Advancements. *Revolutionizing Healthcare Experience With Digital Medical Tourism*. 2025. DOI: 10.4018/979-8-3693-7888-5.ch017. URL: https://www.researchgate.net/publication/390018154_Transforming_Medical_Tourism_Through_Digital_Advancements
26. Uula M. M. A Bibliometric Review on Sustainable Wellness Tourism. *Halal Tourism and Pilgrimage*. 2026. Vol. 5, No. 1. P. 1–10.
27. Virani A., Wellstead A. M. The north-south policy divide in transnational healthcare: a comparative review of policy research on medical tourism in source and destination countries. *Globalization and Health*. 2020. Vol. 16. № 1. DOI: 10.1186/s12992-020-00566-3 URL: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/32321561/>
28. Vizgan G. The Impact of COVID-19 on Medical Tourism. *International Journal for Research in Applied Science and Engineering Technology*. 2021, Vol. 10, P.

- 416–418. <https://www.ijraset.com/best-journal/the-impact-of-covid19-on-medical-tourism>
29. Xu Q., Purushothaman V., Cuomo R. E., Mackey T. K. A bilingual systematic review of South Korean medical tourism: a need to rethink policy and priorities for public health? *BMC Public Health*. 2021. Vol. 21. Art. 658. URL: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/33823817/> (дата звернення: 18.05.2026)
30. Zhong L., Deng B. Medical, Health and Wellness Tourism Research—A Review of the Literature (1970–2020) and Research Agenda. *Int. J. Environ. Res. Public Health*. 2021. DOI: 10.3390/ijerph182010875 URL: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/34682622/>
31. Борисова О. В., Кліймович К. Р. Використання сучасних технологій у медичному туризмі. *Ефективність інвестиційної діяльності: перспективний підхід : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції*, м. Київ, 22 березня 2024 р. Львів-Торунь : Liha-Pres, 2024. С. 82–84.
32. Галасюк С.С. Концептуальні підходи до визначення терміну «лікувально-оздоровчий туризм». *Економіка та суспільство*. 2023. № 47. С. 1–9.
33. Гапоненко Г. І. Сучасні тенденції та шляхи подальшого розвитку ринку медичного туризму в Україні. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна*. 2022. Вип. 15. С. 81-92.
34. Гарбар Г. А. Основні тенденції та особливості впливу цифрових технологій на трансформацію туристичних послуг. *Modern Economics*. 2025. № 51. С. 67–74.
35. Гладкий О. В., Килівник В. С. Особливості розвитку медичного туризму в західних регіонах України. *Реабілітаційні та фізкультурно-рекреаційні аспекти розвитку людини*. 2022. № 11. С. 90-95.
36. Гуца Т. К. Характеристика медичного туризму як об'єкта державного стратегічного планування. *Економіка, управління та адміністрування*. 2025. № 1(111). С. 219–228.

- 37.Державна служба статистики України. Офіційний вебсайт. URL: <https://ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 25.05.2026).
- 38.Долинська О.С. Сучасний стан та перспективи розвитку лікувально-оздоровчого туризму в Україні. Рекреаційна географія і туризм. 2024. № 2. С. 129–135.
- 39.Карпенко Н.В., Педченко Н.С., Іваннікова М.М., Бірта Г.О. Емпіричні методи наукового дослідження – теорія і практичний досвід. *Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі. Серія «Економічні науки»*. 2024. № 4 (114). С. 108–113.
- 40.Коцан Н.В. Методологічні основи дослідження туризму в регіоні. *Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії*. 2021. Вип. 1 (9). С. 311–324.
- 41.Крупенна І. А., Кохан М. М. Поведінка споживача у туризмі: особливості моделі та методи вивчення. *Серія: Економічні науки. Збірник наукових праць ЧДТУ*. Вип. 66. С. 69–78.
- 42.Кудінова І. П. Медичний туризм як актуальний тренд сучасного розвитку сфери туризму в Україні. *Bioeconomy and Agrarian Business*. 2021. Vol. 12, №34. С. 61-69.
- 43.Ляхович Г.І. Розвиток правового механізму через формування нової системи нормативно-правового регулювання медичного туризму. *Економіка, управління та адміністрування*. 2024. № 2 (108). С. 204–213.
- 44.Майстер А., Лажнік В., Куницький М. Сучасний стан та особливості розвитку лікувально-оздоровчого туризму в Німеччині. *Науковий вісник Чернівецького університету : Географія*. 2024. Вип. 847. С. 83–93.
- 45.Мальська М. П., Бордун О. Ю. Медичний туризм: теорія та практика : навч. посіб.: Центр учбової літератури, 2018. 128 с.
- 46.Мартинюк У.П. Розвиток медичного туризму в Україні: проблеми та можливості. *Економіка та суспільство*. 2025. № 73. С. 1–8.

47. Медичний туризм в Україні під час війни URL: <https://vchasno.org.ua/life/medychnyy-turyzm-v-ukraini-pid-chas-viyny/> (дата звернення: 18.05.2026)
48. Михайліченко Г. І. Розвиток туристичного продукту лікувально-оздоровчого та медичного туризму України. *Ефективна економіка*. 2020. № 4. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=7641> (дата звернення: 25. 01.2026).
49. Міністерство охорони здоров'я України. More than 4 thousand displaced doctors were employed in healthcare institutions in other regions. URL: <https://moz.gov.ua/en/more-than-4-thousand-displaced-doctors-were-employed-in-healthcare-institutions-in-other-regions> (дата звернення: 18.05.2026)
50. Міністерство охорони здоров'я України. Триває відновлення медичних закладів, пошкоджених унаслідок війни. URL: <https://moz.gov.ua/uk/trivaye-vidnovlennya-medichnih-zakladiv-poshkodzhenih-unaslidok-vijni> (дата звернення: 04.06.2026).
51. Мороз С.О., Никига О.С. Інноваційні технології як чинник розвитку сервісу лікувально-оздоровчого туризму: роль онлайн-резервування. *Економіка та суспільство*. 2026. Вип. 83. С. 1-5 URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/7377/7329>
52. Москвяк Я. В. Медичний туризм: сучасний стан та перспективи розвитку в Україні. Herald of Khmelnytskyi National University. *Economic Sciences*. 2022. Т. 310, № 5(1). С. 135-140.
53. Мякина О. В. Холістичний підхід до здорового старіння: сутність та принципи. *Proceedings of the 5th International Scientific and Practical Conference «Evolving Science: Theories, Discoveries and Practical Outcomes»*. 2025. С. 98-105.
54. Нестерчук І.К. Гастрономічний туризм: методична платформа. *Науковий вісник Херсонського національного університету*. 2017. Вип. 7. С. 210–214.

- 55.Пальчук М. Б. СПА- та wellness-туризм в Україні: проблеми, перспективи розвитку. Науковий часопис Українського державного університету імені Михайла Драгоманова. 2026. Вип. 1 (200). С. 165–171.
- 56.Сайчук В.І., Дудник І.В., Фокін С. Медичний туризм в кризових умовах: чинники та перспективи. *Економіка та суспільство*. 2023. № 54. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2767/2687>
- 57.Тучковська І. І. Тенденції розвитку медичного та оздоровчого туризму в Україні та світі. *Підприємництво і торгівля*. 2024. № 41. С. 96-103.
- 58.Українська Асоціація Медичного Туризму (УАМТ). Офіційний сайт. URL: <https://uamt.com.ua/UA/>
- 59.Устименко Л.В. Вплив національних, культурних і релігійних традицій на формування wellness-туризму. *Вісник Київського національного університету культури і мистецтв*. Серія: Туризм. 2020. Вип. 3, № 1. С. 81–90.
- 60.Устименко Л.В., Булхакова Н.П. Розвиток wellness-туризму та його вплив на трансформацію туристичної індустрії України. *Вісник Київського національного університету культури і мистецтв*. Серія: Туризм. 2019. № 2(1). С. 49–59.
- 61.Федорченко Н. В. Міжнародний досвід медичного туризму та уроки для України. *Нове українське право*. 2025. Вип. 5. С. 150–158.
- 62.Щука Г. П., Ханас У. Я., Омельченко Г. Ю. СПА VS велнес: сучасні підходи до оздоровлення в туризмі. *Acta Academiae Beregsasiensis: Geographica et Recreatio*. 2025. №2. С. 90–99.
- 63.Яворська В. В. Особливості розвитку медичного туризму в Україні. *Вісник ОНУ. Серія: Географічні та геологічні науки*. 2025. Т. 30, вип. 1(46). С. 222–233.
- 64.Яворська О. В., Прихненко М. І. Особливості іміджу держави Ізраїль на міжнародній арені. *Вісник студентського наукового товариства ДонНУ імені Василя Стуса*. 2020. № 12, т. 2. С. 148–152.

ДОДАТОК А

Основні профілі медичного туризму за регіонами України [63]

Область	Основні профілі медичного туризму	Естетич на хірургія	Репродуктивна медицина	Стоматологія	Кардіохірургія
Вінницька	Санаторно-курортне лікування, фізіотерапія	Так	Ні	Так	Так
Волинська	Санаторно-курортне лікування, лікування опорнорухового апарату	Так	Так	Так	Так
Дніпропетровська	Кардіохірургія, онкологія, стоматологія	Так	Так	Так	Так
Донецька	-	-	-	-	-
Луганська	-	-	-	-	-
Житомирська	Санаторно-курортне лікування, лікування шлунково-кишкового тракту	Ні	Ні	Так	Так
Закарпатська	Санаторно-курортне лікування, лікування опорнорухового апарату	Так	Так	Так	Ні
Запорізька	Запорізька Кардіохірургія, стоматологія, травматологія	Так	Ні	Так	Так
Івано-Франківська	Санаторно-курортне лікування, фізіотерапія	Так	Так	Так	Ні
Київська	Репродуктивна медицина, естетична хірургія, кардіохірургія	Так	Так	Так	Так

м. Київ	Естетична хірургія, репродуктивна медицина, кардіохірургія, онкологія	Так	Так	Так	Так
Кіровоградська	Санаторно- курортне лікування, стоматологія	Ні	Ні	Так	Ні
Львівська	Санаторно- курортне лікування, репродуктивна медицина	Так	Так	Так	Ні
Миколаївська	Кардіохірургія, стоматологія	Ні	Ні	Так	Так
Одеська	Репродуктивна медицина, естетична хірургія, стоматологія	Так	Так	Так	Так
Полтавська	Кардіохірургія, санаторнокурортн е лікування	Ні	Ні	Так	Так
Рівненська	Санаторно- курортне лікування, лікування опорно- рухового апарату	Ні	Ні	Так	Ні
Сумська	Кардіохірургія, стоматологія	Ні	Ні	Так	Так
Тернопільська	Санаторно- курортне лікування, репродуктивна медицина	Так	Так	Так	Ні
Харківська	Кардіохірургія, онкологія, стоматологія	Так	Ні	Так	Так
Херсонська	Санаторно- курортне лікування, стоматологія	Ні	Ні	Так	Ні
Хмельницька	Санаторно- курортне лікування, репродуктивна медицина	Ні	Так	Так	Ні
Черкаська	Кардіохірургія, санаторно- курортне	Ні	Ні	Так	Так

	лікування				
Чернівецька	Санаторно-курортне лікування, репродуктивна медицина	Так	Так	Так	Ні
Чернігівська	Кардіохірургія, стоматологія	Ні	Ні	Так	Так